
Ordet

Et skuespil af

Kaj Munk

Udgivet i 2015. Teksten må i denne form frit benyttes med angivelse af Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet, som kilde.

Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet.

Indhold

Ordet	4
Metadata om værket	4
Titel	6
1. Akt: I	6
2. Akt: II	26
3. Akt: III	38
4. Akt: IV	51

Ordet

Kilde Munk, Kaj. 1932. *Ordet*, København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.

Indledning

Næstefter *Den blaa Anemone* (1943) er *Ordet* nok Munks mest kendte værk, hvortil uden tvivl også den verdenskendte danske instruktør Carl Th. Dreyers filmatisering i 1955 har hjulpet, og det er utvivlsomt et af Munks bedste skuespil. Ironisk nok blev det til som en slags tidsfordriv, mens han ventede på, at Det kgl. Teaters direktion tog stilling til *En Idealist* (skrevet 1924, premiere 1928), som den havde haft til behandling i over et år. I frustration havde han klaget sin nød til sin ven og teatrets censor Hans Brix, og Brix bad Munk bruge ventetiden fornuftigt, fx kunne han prøve at skrive et skuespil, som tog bønder alvorligt.

Munk har selv gjort rede for, hvor dybt stykkets problematik var forankret i hans livshistorie. Forældretabet i barndommen og andre dødsfald i hans nærmeste omgivelser havde efterladt et trauma i hans underbevidsthed og i hans andet år som præst i Vedersø havde han desuden været vidne til en tragisk hændelse, som i høj grad havde berørt ham. En ung nabokone og hendes nyfødte barn døde, og Munk kunne ikke forstå, at Gud kunne tillade den slags. Med denne hændelse i nær erfaringshorisont fungerede Brix' tilskyndelse som en katalysator, og Munk skrev et færdigt udkast til skuespillet på blot få dage i slutningen af 1925. Med titlen *I Begyndelsen var Ordet* blev et bearbejdet manuskript antaget af Det. kgl. Teater i 1927, men det kom ikke på nationalscenens repertoire, hvorfor Munk efter en tid lod det overdrage til Betty Nansen Teatret, hvor det havde premiere d. 2. september 1932 og blev en af dansk teaters største succeser.

Ordet skal tælles blandt Munks "jyske stykker", en lille, karakteristisk gruppe af stykker, der alle foregår i Vestjylland helt ude ved Vesterhavet. De andre skuespil i gruppen er *Kærlighed* (skrevet i 1926), *Havet og Menneskene* (skrevet i 1929) og *En Almanakhistorie*, en slags fortsættelse af *Ordet* ti år senere (1934-35). Fælles for disse skuespil er, at de netop tager landbefolkningen alvorligt og skildrer dem og den barske natur med respekt og kærlighed. I modsætning til de tre andre er *Ordet* dog ikke nær så præget af den vestjyske dialekt.

En anden parallel til de andre af Munks jyske skuespil er den kristne tematik, hvor repræsentanter for forskellige holdninger sættes over for hinanden.

Pastor Bandbul repræsenterer den almindelige folkekirke, den gamle Mikkell Borgen grundtvigianismen, mens sønnen Johannes kan siges at repræsentere barne- og mirakeltroen på Gud. Over for disse tre står den sidste kristne aktør, den indremissionske Peter Skrædder, men over for hele dette tros-komplekse netværk står skuespillets læge Dr. Houen, som repræsentant for et rationelt og videnskabeligt syn på verden. Selv om det er en idé – miraklets mulighed – der ligger til grund for dette skuespil, er alle karakterer 'levende', sproget er naturligt og replikkerne funkler og slår undertiden gnister. Noget af det mest betegnende i dette geniale drama er dets blanding af realisme – stemningsbillede af livet på landet i 20'erne – og mirakelspil – genopvækkelse for åbent tæppe.

Ordet

”Nej, hans Stadsklæder^a skal hænge parat, for
En ved dog aldrig, om han ikke skulde komme
en Paaskemorgen.”
En nøgtern Gaardmandsenke i Vedersø

^a*Stadsklæder*: Stads eller stadstøj: tøj til fin brug. [ODS]

Til Hans Brix

1

1. Akt: I

BORGENSGAARD

2

(1) Mikkel: Farvel saa længe, Inger.

(2) Inger: Farvel, Mikkel.

(3) Mikkel: Lad os nu se, du klarer Ærterne.

(4) Inger: Du kan være rolig for, jeg gør, hvad jeg kan.

(5) Mikkel: Er det alligevel ikke bedre, jeg bliver hjemme og prøver at hjælpe dig med det?

(6) Inger: Du ved lige saa godt, at tager han ikke efter³ mig, saa kan det saamænd være det samme, hvad I andre kan hitte paa.

(7) Mikkel: Det er ogsaa sandt. Men gaa nu forsigtigt til Værks. Husk paa din Tilstand, lille Kone!

(8) Inger: Uf, altid skal I diske op med min Tilstand!

¹*Brix*: Hans Nicolaus Brix (1870-1961) var professor ved Københavns Universitet 1924-1941. Han har skrevet adskillige bøger om litteratur og var en flittig og anerkendt litteratur- og teateranmelder. Brix arbejdede ogsaa som censor ved Det kgl. Teater, hvor han var den første, der anbefalede Munks dramatik (”En Idealist”, 1928), hvilket blev startskuddet til et livsvarigt venskab og samarbejde: ”(...) og Hans Brix, der skulle blive min Kunsts trofaste Værge, min uselviske nænsomme og myndige Vejleder, Tilretteviser og Bestyrker”, skriver Kaj Munk i erindringsbogen. Mens Munk bristende af utålmodighed ventede på Det kgl. Teaters svar ang. ”En Idealist”, foreslog Brix Munk at bestille noget i ventetiden: ”vi har ingen Stykker, der tager Bønder alvorligt. Kan De skrive saadan et?” Og det kunne Munk - nemlig ”Ordet”, der oprindeligt havde titlen ”I Begyndelsen var Ordet”. Munk selv omtaler ogsaa ”Ordet” som ”Mirakelstykket”. [DSD & ”Foraaret saa sagte kommer”, 1942 s. 353-4]

²*Borgensgaard*: I begyndelsen af Munks virke som præst i Vedersø (1924-1944), lå der en gård ved navn ”Borgensgaard”. [NN & DIS]

³*tager han ikke efter*: Udtrykket betyder i denne sammenhæng at følge et godt eller dårligt eksempel, at rette sig efter en belæring. [ODS]

- (9) Mikkel: Inger dog!
- (10) Inger: Naa ja ja! Bryd dig kuns ikke om det. Jeg mener ikke noget med det. Det kommer vel ogsaa af min — Tilstand.
- (11) Mikkel: Anders skulde heller ikke have blandet sig ind i det nu. Det er fejl⁴ gjort af Anders.
- (12) Inger: Nu skulde du ikke begynde at kriticere⁵ din stakkels Bror, saadan som han har det for Tiden.
- (13) Mikkel: Du skal ogsaa nok ordne de Paragraffer. Bare ikke Far bliver for hidsig!
- (14) Inger: Det gør han nok. Skidt med det! Nej, jeg er meget mer bange for, han skal blive saa ked af det. Men — du skal se, Mikkel, jeg skal nok faa det Korn kørt i Lade. Nu bare af Sted med dig! Og pas paa, du ikke gaar igennem Isen!
- (15) Mikkel: Jeg holder Øje med Anders, naar han kommer tilbage.
- (16) Inger: Gør det! Det *kan* jo gaa saa galt, at det kan være godt at have dig ved Haanden.
- (17) Mikkel: Farvel, min Pige.
- (18) Inger: Farvel, min Dreng. — Huhej, man skulde tro, vi var nyforlovet.
- (19) Mikkel: Det er vi ogsaa, Ingerpige.
- (20) Inger: Naae! gift i 8 Aar! Saa for Søren! nu *koger* Kaffen.
- (21) Mikkel: Bare 8 korte Aar!
- (22) Inger: Jeg synes smænd, der er længe til Guldbrylluppet.
- (23) Mikkel: Alt for kort, lille Kone, alt for kort. — Naa, Farvel saa længe, du. Og saa er du ikke for kejthaandet!
- (24) Inger: Plejer jeg at være det?
- (25) Mikkel: Nej, det var Synd at sige. Lykke til!
- (26) Inger: Tak, min Ven! (*Han ud*) . Tak, kære Vorherre, Tak, Tak for alting! Vær du nu ogsaa i Dag min Hjælper! Amen.
- (27) Gamle Mikkel Borgen: (*ind*) Det kommer af, det har regnet ind. Men nu skal jeg faa det tættet.
- (28) Inger: Uha, Bedstefar, er det dig! Du kyser mig jo. Hvad siger du?
- (29) Borgen: Pletten deroppe, du stod og saa paa, det er Regnvand. Taget er utæt ved Skorstenen. Kristen Tækker⁶ er dog en Kludrefas,⁷ hvor meget han saa bliver omvendt. — Har Hoppen ikke rejst sig endnu?

⁴*fejl*: Forkert eller galt. [ODS]

⁵*kriticere*: Ordet kommer fra tysk, men stavemåden er her sandsynligvis påvirket af engelsk. [ODS]

⁶*Tækker*: Håndværker, der udfører tagtækning. [ODS]

⁷*Kludrefas*: Ordet "kludre" betegner det at udføre dårligt, uordentligt, skødesløst arbejde. Mens "fas" betegner ubetænksom og meningsløs adfærd eller tale, ikke mindst utidig og indholdsløs spøgen, narrestreger eller pjank. Jf. kludderhas, kludderhoved, kluddermikkel osv. [ODS]

- (30) Inger: Jeg tror, hun er ved det.
- (31) Borgen: (*i Døren*) Katinka, sig til dem, de strør extra ved Hoppen, og lad Drengen holde Øje med Soen, til jeg kommer ud.
- (32) Inger: Hvorfor kommer du allerede fra Middagssøvn?
- (33) Borgen: Den forbistrede Gigt! Det blander⁸ i Vejret. Saa har jeg det bedre, naar jeg er oppe. — Hvad? Skal vi have Kaffe paa denne Tid Dags⁹?
- (34) Inger: Det er saa koldt i Dag, Bedstefar.
- (35) Borgen: Er det derfor?
- (36) Inger: Ja; nej, egentlig ikke. Er det den, du ser efter? Værsgod.
- (37) Borgen: Ja, lad mig faa den lange i Dag. Men den skal stoppes. Kan du det ogsaa?
- (38) Inger: Jeg kan alting, Bedstefar.
- (39) Borgen: Undtagen faa Dreng.
- (40) Inger: Naa! naa!
- (41) Borgen: Og saa en Tændstik — Tak! Ah, Ingerpige, du er minsæl¹⁰ en Mester til at brygge Kaffe. Ikke for svag og ikke for stærk.
- (42) Inger: Jeg ved jo efterhaanden, hvordan du skal have det. Se saa, nu sætter jeg mig herinde i Varmen og skræller Kartoffler, og saa snakker vi lidt over Kaffen.
- (43) Borgen: Skal vi have Kartoffler til Nadver¹¹ i Dag?
- (44) Inger: Vi skal have lidt opvarmet. Tænk, at den nye Præst ikke har været her i Borgensgaard paa Besøg endnu.
- (45) Borgen: Han er jo ikke Grundtvigianer¹².
- (46) Inger: Heller ikke Missionsmand¹³ da.

⁸*blander*: Udtrykket betyder, at der var omslag eller optræk i vejret til regn. [ODS]

⁹*Dags*: Betyder ”på denne tid af dagen”. [ODS]

¹⁰*minsæl*: Et særligt forkortet udtryk ”af det sværger jeg på min sjæl” oftest brugt til mildere (også gammeldags eller spøgefulde) eder og forsikringer. [ODS]

¹¹*Nadver*: Bruges på landet om dagens sidste måltid: aftensmaden. Dog kan ordet også bruges i en helt bestemt kristen betydning: ritualen hvor menigheden går til alters og mindes Jesu død. [ODS]

¹²*Grundtvigianer*: En grundtvigianer er en tilhænger af en særlig retning inden for kirken opkaldt efter Nikolaj Frederik Severin Grundtvig (1783-1872). Grundtvig var ligesom Søren Kierkegaard (1813-55) en af dansk kulturhistories mest indflydelsesrige religiøse, kirkelige tænkere. Centralt i den grundtvigianske kristendomsopfattelse står det levende, mundtlige ord, som Gud giver den enkelte gennem dåben og nadveren. Grundtvigianerne var ligeledes stærkt optaget af det folkelige og almentmenneskelige, idet de gennem det levende ords menighedssamfund ville vække folk og skabe friske, glade, vågne, frie og åndeligt oplyste mennesker, hvorfor den af modstandere omtaltes som ”den glade Kristendom”. Vækkelsen havde således ikke kun et religiøst sigte, men også, via bl.a. poesi og kunst, et sansemæssigt og æstetisk for dansk kulturliv i almindelighed. Grundtvigs ”Menneske først – Kristen saa” (1837) kan siges at opsamle grundlaget for hans tanke om ”Skolen for Livet”, der realiseredes med de grundtvigianske høj- og friskoler fra 1844. Samtidig medførte vækkelsen en række meget konkrete resultater i form af bl.a. andelsmejerier og -slagterier. [DSD & DDSO]

¹³*Missionsmand*: En missionsmand er en tilhænger af ”Den kirkelige Forening for den Indre Mission” (stiftet 1861) - en folkekirkelig missionsbevægelse baseret på en evangelisk-luthersk kristendomsforståelse. Under Vilhelm Beck (formand fra 1881) voksede bevægelsen sig landsdækkende og indflydelsesrig bl.a. via bygning af missionshuse og grundlæggelse af skoler, uddannelser, foreninger og blade. Indre Mission lagde i sin kristendomsforståelse stærkt vægt på kærlighedsgerningen og den enkeltes religiøse omvendelse (vækkelse). Indre Mission med sit pietistiske ophav fordrede bl.a. en dyb inderliggørelse af troen via ivrig

- (47) Borgen: Altsaa hverken Kanel eller Skidt.
- (48) Inger: Altid utilfreds, Bedstefar.
- (49) Borgen: Ja, og det er min Stolthed, Ingerpige, for det har jeg været alle mine Dage — altid utilfreds med det, der ikke er godt. — Mikkel og Anders er vel ved Rørskæret?
- (50) Inger: Ja — ja — Mikkel han gik da, lige — lige som du kom op. — Han taler ellers godt paa Prækestolen.
- (51) Borgen: Præsten — ja. Derfor bestemte vi os jo til sidst for ham. De sagde mig godt nok, der hvor han kom fra, at han hører til dem, der voxer i Kjolen.
- (52) Inger: At han hvad for noget?
- (53) Borgen: At han bliver — at Embedet stiver ham af. Naa, det vil jo altsammen vise sig.
- (54) Johannes: (*stikker Hovedet ind*) Et Lig i Storstuen, et Lig i Storstuen!
- (55) Inger: Hvad siger han dog?
- (56) Borgen: Ti stille, Johannes, og luk din Dør.
- (57) Johannes: Et Lig i Storstuen! Og saadan skal min Far herliggøres.
- (58) Borgen: Saasaa! (*Lukker Døren i paa ham.*)
- (59) Inger: Hvad sagde han dog?
- (60) Borgen: Hvem regner med, hvad *han* siger? Hm! det begynder at gaa tilbage med Borgensgaard.
- (61) Inger: Du skal se, Bedstefar, det bliver nok bedre igen.
- (62) Borgen: Johannes bliver aldrig anderledes.
- (63) Inger: Hvor ved du nu det fra? Og —
- (64) Borgen: Mikkel bliver aldrig anderledes.
- (65) Inger: Nej, ved du nu hvad! At du kan faa det over dit Sind at stille dem sammen, stille det sammen!
- (66) Borgen: Og Anders — naa!
- (67) Inger: Bedstefar, sommetider forstaaer jeg ikke jer Grundtvigianere. Mikkel kan jeg til Nøds forstaa. Men jer!
- (68) Borgen: Hvad regner du dig selv for?
- (69) Inger: Jeg — jeg regner mig ikke for noget. Du ved godt, Far kunde aldrig lide de Navne. Og det er jeg lige som kommen til at tænke lidt ved de sidste Par Aar. For I Grundtvigianere ...

bibellæsning og samvær med andre omvendte og krævede også en markant og fordømmende afstandtagen fra verdslige fornøjelser, såsom kortspil og teater, der ansås som syndige. Således kan Indre Mission siges at være præget af et vist enten-eller, for eller imod syn, og et af Indre Missions kendetegn var da også lægmændene eller vækkelsesprædikanterne, som kunne tale dunder (en dundertale som Munk i øvrigt havde en vis beundring og sympati for) og ofte fremstillede Herren som en streng Gud, der dømte vantro til fortabelse i evighed. [DSD & NN]

- (70) Borgen: Hvad vi?
- (71) Inger: Jeg kunde have Lyst til at fortælle dig, hvad Sidse Kogekone sagde til mig, sidst I var raget uklar, I to. Du bliver nok vred over det først, men saa vil det ligegodt more dig bagefter.
- (72) Borgen: Jeg bryder mig ikke om, hvad den Rappenskralde siger. Hun snakker kun om Ting, hun ingen Forstand har paa. Det er derfor, hun altid har nok at snakke om.
- (73) Inger: Jo, men det er tit dem, der slumper¹⁴ til at sige det bedste. Saa var hun jo saa tindrendes arrig paa dig. Saa siger hun til mig ude i Bryggeret: ”Jo, lille Inger, Grundtvig selv han var god nok. Jeg har tjent i hans Hus; saa jeg ved det. Men dengang Vorherre lavede Grundtvig, da stod den Slemme og saa paa og bad om Lov til at hjælpe til. Nej, sagde Vorherre, ham vil jeg selv lave; men du kan jo prøve, om du kan lave En Magen til. Det prøvede saa Fanden; men han kunde ikke faa dem til at ligne; og jo længere han blev ved, des ringere lignede de; det er alle Grundtvigianerne”.
- (74) Borgen: Saa? saa? er det det? Saa kan du hilse Sidse Kogekone fra mig af og sige, at da hans gamle Oldemor hjemme ved Suppegryderne saa, hvor skidt det gik ham, kom hun løbende for at hjælpe ham; men hun fik bare lavet en, og det blev en Kogekone.
- (75) Inger: Jamen der er vist lidt i, hvad Sidse siger. For i Samlingshuset — ja, der ”lever den Gamle af Dage”¹⁵. Men hjemme — der gaar I tit, som om han alligevel var død.
- (76) Borgen: Du ved det, Inger, jeg tror ikke paa Undere nu om Dage. Og du ved ogsaa, hvornaar det gik i Stykker for mig.
- (77) Inger: Fordi Gud ikke hørte dig de Nætter, du laa og bad ved Johanneses Seng.
- (78) Borgen: Nej, der tager du fejl. Skylden er ikke Guds, Inger, men min, vor, Menneskenes. Der laa jeg og bad for mit dyreste i Verden, og jeg er fuldt og fast sikker paa, at havde jeg kunnet bede med Tro, var det sket. Men jeg bad med Tvivl: ”Mon Gud dog ikke vil høre mig? det er dog altid Forsøget værd”. Nej, Inger, nej, naar en Far, skønt det gælder hans kæreste i yderste Nød, ikke kan bede med Tro, nej, saa er Miraklet gjort hjemløst i Verden.
- (79) Inger: Skulde Vorherre ikke nok kunne gøre det alligevel, Bedstefar? Skulde Vorherre ikke nok være mægtigere end et Menneskes Tvivl?
- (80) Borgen: Inger, du skulde vide, du skulde vide, hvor det tit brænder i mig af Lyst til at rejse til Lourdes¹⁶.

¹⁴*slumper*: Kommer af det højtyske ”schlumpfen” og udtrykker i denne sammenhæng en persons tilfældigt bestemte virksomhed, at noget sker tilfældigt eller ved et lykketræf. [ODS]

¹⁵*lever den gamle af Dage*: Udtrykket ”den gamle af dage” findes i GT: Dan. 7,13 og 22 og bruges om Gud, hvilket har inspireret N.F.S. Grundtvigs gennemgående strofeafslutningslinje i sangen ”Til Danmark - Fædreneland ved den bølgende Strand” (1848): ”Thi end lever den gamle af Dage”. [NOM]

¹⁶*Lourdes*: Sydfransk by ved foden af Pyrenæerne, som i 1858, efter at pigen Bernadette Soubirous hævdede at have set Jomfru

- (81) Inger: Hvad er det for noget?
- (82) Borgen: Aah, det er et Sted i Frankrig.
- (83) Inger: Hvad der?
- (84) Borgen: Der, Inger, der siger Katolikkerne, der sker Mirakler.
- (85) Inger: Sommetider staar der da ogsaa i Avisen om nogen, der laver Mirakler herhjemme.
- (86) Borgen: Sværmeri og Hysteri.
- (87) Inger: Ja, se, saadan siger du om det, hvor det er. Men ved du, hvad jeg tror?
- (88) Borgen: Naa.
- (89) Inger: Jeg tror, at der sker mange smaa Mirakler rundt om i det stille ogsaa i vor Tid, og Vorherre hører Folks Bøn; men han gør det saadan mere i det skjulte for at slippe for megen unyttig Ballade. Ellers kunde man jo heller ikke saadan bede til ham, som man nu kan, hvis det ikke var saadan, synes jeg. Og det kan ogsaa godt ske her, Bedstefar, baade med det ene og med det andet.
- (90) Borgen: Hm!
- (91) Inger: Bedstefar!
- (92) Borgen: Naa!
- (93) Inger: Vil du hente Maren og Lilleinger hjem fra Skole i Dag?
- (94) Borgen: Det kan du tro, jeg vil.
- (95) Inger: Jamen Gigten?
- (96) Borgen: Jeg vil blæse den Gigt et Stykke. Jeg er da heller ingen hel Krøbling endnu. Det er bare, naar jeg ligger i Sengen, og saa mod Vejrskifte, den skaber sig som en Tysker¹⁷.
- (97) Inger: Bedstefar!
- (98) Borgen: Naa igen?
- (99) Inger: Tror du ikke, Anne kan blive Anders en svært god Kone?
- (100) Borgen: Hm! Er det derfor, vi skal have Kaffe?
- (101) Inger: Ja. Nej, egentlig ikke. Men tror du ikke nok det?
- (102) Borgen: Nu vil vi ikke ind paa den Historie.
- (103) Inger: At du kan være saa —!
- (104) Borgen: Saa hvad for noget?

Maria flere gange i den nærliggende grotte Massabielle, blev et valfartssted. En underjordisk kilde afsløret for Bernadette i grotten blev antaget at have mirakuløse egenskaber, hvorfor i dag ca. 5 millioner troende hvert år besøger stedet. I 1933 blev Bernadette erklæret for helgen af den romersk-katolske kirke, som ligeledes officielt har anerkendt 67 helbredelser som mirakuløse. [BOE & DSD]

¹⁷Tysker: Ordet bruges her overført som udtryk for at være grov, voldsom i munden eller optræde støjende, vredt eller ubehersket. [ODS]

- (105) Inger: Jo, bondestolt er du, Bedstefar, det kan du ikke fragaa¹⁸.
- (106) Borgen: Og hvorfor i alle de Riger og Lande¹⁹ skulde jeg fragaa det? Gamle Mikkell Borgen til Borgensgaard — skulde han ikke have Lov til at være stolt af sin Stand og sit Hjem? Denne Gaard har min Far siddet paa før mig med ingen over og ingen under sig, fri og uafhængig, og før ham hans Far igen, og igen før ham hans Far; den niende af Slægten paa Gaarden ved jeg jeg er; det skammer jeg mig ikke ved at være stolt af.
- (107) Inger: Gamle Mormor hun sagde altid: der er immer²⁰ 2 Slags af 1 Slags, den gode og den onde Slags. Saa er der vel ogsaa 2 Slags Stolthed: den, der agter sig selv og sit eget, og den, der foragter andre og andres.
- (108) Borgen: Jeg agter enhver Mand i hans Stand og hans Kald.
- (109) Inger: Altsaa Kastevæsen²¹, som de har det i de varme Lande.
- (110) Borgen: Lige Børn leger bedst.
- (111) Inger: Bedstefar, det eneste, eneste, eneste, det kommer an paa, naar Folk er gift, det er, at de holder af hinanden.
- (112) Borgen: Kærligheden kommer med Aarene.
- (113) Inger: Aah, Bedstefar, du snakker om Ting, du — — ja, lille Bedstefar, du forstaar dig paa alting her i Verden, tror jeg, undtagen lige paa Kærlighed.
- (114) Borgen: Naa saa.
- (115) Inger: Har du nogensinde været forelsket selv?
- (116) Borgen: Haahaa, om gamle Mikkell Borgen har været forelsket! Jo, gamle Mikkell Borgen var engang unge Mikkell Borgen og dengang ...
- (117) Inger: Var du virkelig forelsket dengang?
- (118) Borgen: 10 Gange slaar ikke til.
- (119) Inger: Jeg tænkte det nok.
- (120) Borgen: Hvad tænkte du nok?
- (121) Inger: Jeg tænkte nok, at du aldrig har været forelsket.
- (122) Borgen: Maa jeg, da du nu spørger saa frit, saa ogsaa tage mig Friheder, lille Frue: har du maaske aldrig haft lidt tilovers for andre end Mikkell?
- (123) Inger: Aldrig, Bedstefar, aldrig. Fra jeg fyldte 12 Aar, har der aldrig været andre i mine Tanker end Mikkell.
- (124) Borgen: Det var Fandens.

¹⁸*fragaa*: Gammeldansk ord for det at nægte at vedkende sig en forpligtelse eller et udsagn, jf. "at løbe fra". [ODS]

¹⁹*i alle de Riger og Lande*: Begyndelseslinien i B. S. Ingemanns digt "Holger Danskes Mærke" (1837) - sandsynligvis brugt som vittigt synonym på "i al verden", altså som forstærkende tilføjelse til et spørgeord. [KAL]

²⁰*immer*: "Til enhver tid", "altid", "ved enhver lejlighed". [ODS]

²¹*Kastevæsen*: Begrebet "Kaste" beskriver opdelingen i det hinduistiske samfund i vest og sydvest Indien, hvor de forskellige sociale grupper praktiserede en gensidig udelukkelse i mange henseender, fx spisning og ægteskab. [BOE & DSD]

- (125) Inger: Ja, der ser du selv — du forstaar ikke noget af det. Og derfor forstaar du heller ikke, hvad det vil sige, at Anders holder af Anne.
- (126) Borgen: Skal vi nu derhen igen?
- (127) Inger: Og jeg er sikker paa, at Anders og Anne de holder af hinanden ligesom Mikkel og mig. Men hvordan skal jeg gøre dig det begribeligt, naar du aldrig selv har kendt til den Slags i dit Liv? For dig og Maren det var jo bare...
- (128) Borgen: Hvad var det bare?
- (129) Inger: Ja, det var jo Gaardmandshandel. Ja, du har selv sagt, Bedstefar, at Maren ikke kunde dele dine — dine Inte... dine aandelige Interesser.
- (130) Borgen: Hør nu, Inger, Maren skal du lade hvile i sin Grav, hun ligger der med Ære. Maren var mig en god Kone, hun var netop den, jeg skulde have. Hvordan tror du, der havde set ud paa Borgensgaard, hvis ikke hun havde været? Naar jeg kørte rundt til Møder, blev hun hjemme og satte Karlene i Gang med den Kommando, jeg havde uddelt, inden jeg drog af. Naar jeg slæbte Foredragsholdere, Højskoleforstandere og Præster med mig hjem, gav hun os god Mad og venlig Forplejning. Aldrig har jeg set en sur Mine hos hende, skønt det var Folk, hun ikke brød sig om, og hvis Snak hun ikke forstod sig paa. I 40 Aar har vi levet sammen, og bundforskellige var vi, og aldrig er der skiftet os et ondt Ord imellem. Hun holdt af mig, og jeg har æret og agtet hende som den, hun var. Det var godt nok, at jeg havde Sans for det ene fornødne, men det var pinedød ogsaa godt, at hun havde Sans for det andet fornødne. Ja, sommetider har jeg haft lidt ondt af det for Martha; for *de* skulde vel ogsaa have Mad? Jeg syntes, at det at sætte Martha og Marie sammen, at det var saa — rigtigt gjort af den gamle Gud Fader, at Sønnen gerne kunde sparet sig sin Kritik.
- (131) Inger: Men Bedstefar dog, er du nu heller ikke tilfreds med ham?
- (132) Borgen: Ærlig talt, lille Inger, jeg har mine Mismods stunder, da jeg er utilfreds med alt og alle, om det saa er, jeg havde nær sagt, Vorherre selv.
- (133) Inger: Bedstefar, vil du love at være glad ved, at Anders og Anne faar hinanden, saa vil jeg love dig noget, der rigtig vil glæde dig.
- (134) Borgen: Og hvad er saa det?
- (135) Inger: Du skal faa stegt Aal til Middag paa Søndag.
- (136) Borgen: Det var jo altid et Tilbud.
- (137) Inger: Og — og — og saa skal det blive en Dreng denne Gang. Er du saa glad? siger du saa Ja?
- (138) Borgen: Haha, jo, du har godt for at love.
- (139) Inger: Siger du saa Ja?
- (140) Borgen: Saa, nu vil vi ikke behandle det Forslag længer i Udvalget her.
- (141) Inger: Jo, det er netop lige det, vi vil.
- (142) Borgen: Det er heller ikke godt med al den Diskuteren for din Tilstands Skyld.

- (143) Inger: Aah, da ogsaa! Jo. Netop for min — Tilstands Skyld vil vi have den Sag til en Side.
- (144) Borgen: Du spekulerer alt for meget over det, Inger. Lad du de Bekymringer fare. Du skal se, Anders skal nok faa de Griller²² af Hovedet, og vi skal magelig finde ham en Pige, der kan...
- (145) Inger: Vil du da ikke forstaa? Saa lad mig sige dig det rent ud: Anders er ikke med Mikkel paa Isen i Eftermiddag.
- (146) Borgen: Er Anders ikke —? Hvor er han da?
- (147) Inger: Han er — cyklet en Tur.
- (148) Borgen: Cyklet! I Dag? en Tur? en Mandag! hvorhen? — Aah — saadan!
- (149) Inger: Ja, Bedstefar.
- (150) Borgen: Naa. Naa saadan. Jasaa. Jasaa. — Det var derfor, vi skulde have Kaffe.
- (151) Inger: Ja. Bedstefar, derfor var det. Og hør: naar han nu ...
- (152) Borgen: Saa han er cyklet til Kæret i Eftermiddag.
- (153) Inger: Ja, og naar han nu kommer tilbage, Bedstefar, saa tvinger du dig til at se glad ud, hører du, og saa tager du mig under Armen, og saa gaar vi hen til ham i Døren der begge to, og saa siger vi: ”Tillykke, Anders!” — ikke?
- (154) Borgen: Hm! Saa faar Peter Skrædder sig en Svigersøn i Dag.
- (155) Inger: Og gamle Mikkel Borgen en Svigerdatter, en sød, god, stille, from, dygtig, ung ...
- (156) Borgen: Det har jeg ikke bedt om.
- (157) Inger: Bedstefar, vil du ikke nok, som jeg sagde før, vil du ikke nok tage ham i Haanden og sige: ”Tillykke, Anders”? Hvis du ikke gør det for din Søns Skyld, for hans Lykkes Skyld og for din egen Skyld, Bedstefar, og for din Guds — gør det saa for min, hører du, og for mit — for dit Barnebarns under mit Hjerter.
- (158) Borgen: Intet i Verden faar gamle Mikkel Borgen til at svigte sig selv. Saa Anders er cyklet — og uden at sige mig noget — og du vidste det — og tav ogsaa — et Komplot — et Komplot af mine egne Børn — bag min Ryg — nej, det er dog for galt...
- (159) Inger: Bedstefar, hvor vil du hen?
- (160) Borgen: Skal jeg staa til Regnskab? — I siger jo ikke mig, hvor I gaar hen. Skal saa jeg...? (*Ud*) .
- (161) Inger: Bedstefar! — Og saa ud i den Kulde! Uden saa meget som sit Halstørklæde! Bedstefar! hører du! Bedstefar! (*Efter ham*) .
- (162) Johannes: (*ind, tager en Smaakage, løfter den i foldede Hænder, smuldrer den*) Saml det levnedes sammen, saa ingenting gaar til Spilde.²³ — For her er ikke noget

²²Griller: Sære, naragtige ideer. [ODS]

²³Spilde: Fra NT: Joh. 6,12.

at undvære af. — Kom ind.

(163) Pastor Bandbul: (*ind*) Ja, jeg vilde lige — da jeg nu kom forbi...

(164) Johannes: Herren være med dig.

24

(165) Præsten: Hvadbehar?

(166) Johannes: Herren være med dig.

(167) Præsten: Tak! Mange Tak! De kender mig, kan jeg forstaa. Tak for Deres Velkomsthilsen til min Gerning herude! Tak! Men — undskyld — jeg kender skam ikke Dem.

(168) Johannes: Hm! Du kender mig ikke.

25

(169) Præsten: Nej, undskyld! Jeg har jo været her saa kort, har slet ikke været i Hjemmene endnu. De har maaske Deres Arbejde her? er maaske Søn paa Gaarden?

(170) Johannes: Jeg er Murer.

26

(171) Præsten: Næ se! det var da en smuk Gerning: at bygge Huse for Mennesker.

(172) Johannes: Men de vil ikke bo i dem.

(173) Præsten: Ikke? Aah, nej, det er jo pengeknappe Tider. Jeg ved det fra os selv, og vi lever dog meget spartansk²⁷, det gør vi sandelig, meget spartansk — sparsommeligt.

(174) Johannes: De vil bygge selv. Og de kan det ikke. Ubegribeligt! skal de have Sko, gaar de til Skomageren; skal de have Tøj, gaar de til Skrædderen. Men skal de have Huse at være i, nej, da kommer de ikke til mig — saa vil de selv, skønt de ikke kan. Og derfor bor somme²⁸ i halvfærdige Hytter og andre i Ruiner, og de fleste flakker hjemløse om.

(175) Præsten: Undskyld, Hr. — Hr. Borgen, jeg kan ikke ret følge Dem, jeg forstaaer ikke helt, Deres Tale er saa — saa dobbeltydig, Deres Ordvalg saa — saa ejendommeligt, saa jeg knapt ret ved, om De spørger eller taler i Alvor — eller hvad det er, De gør.

(176) Johannes: Saa er du vel ogsaa en af de hjemløse, en af dem, der trænger til Hus?

(177) Præsten: Tænkte jeg det ikke nok! hele vor Samtale grunder sig paa Misforstaaelser. Saa kender De mig dog ikke; jeg er Præsten, Deres nye Præst.

²⁴*Herren være med dig*: Johannes hilser præsten med den salutation (hilsen), hvormed præsten ved gudstjenesten hilser menigheden. [FK]

²⁵*Du kender mig ikke*: Johannes bilder sig i sin sindssygdом ind, at han er Jesus. Jesus siger i NT: Joh. 10,14: ”Jeg er den gode hyrde. Jeg kender mine får, og mine får kender mig”. Omvendt siger han i Joh. 8,19: ”Jesus svarede: »I kender hverken mig eller min fader. Kendte I mig, kendte I ogsaa min fader.«” Begge dele må tænkes at svinge med i denne replik.

²⁶*Murer*: At Jesus er murer eller kalder sig selv for en murer, er ikke en nytestamentlig tanke. Jf. NT. Matt. 13,55, hvor Jesus omtales som ”tømmermandens søn”.

²⁷*spartansk*: Kommer af det latinske ord ”spartanus” og bruges billedligt med henblik på spartanernes krigeriskhed og især om deres hårdførhed og nøjsomhed. [ODS]

²⁸*somme*: Det samme som ”nogle” eller ”visse”. [ODS]

(178) Johannes: A—h! — Der staar skrevet: Mennesket lever ikke af Brød alene, men af hvert Ord, der udgaar gennem Guds Mund.

29

(179) Præsten: Jo — men — da jeg nu altsaa netop kom forbi Borgensgaard, vilde jeg lige se indenfor.

(180) Johannes: Der er atter skrevet: Du maa ikke friste Herren din Gud.

30

(181) Præsten: Jamen hvor vil De hen med det?

(182) Johannes: Vig bort, Satan; thi der er skrevet: Du skal tilbede Herren din Gud og tjene ham alene.

31

(183) Præsten: Hør! driver De Spot med mig? Maa jeg udbede mig en Forklaring, eller De undskylder, at jeg gaar.

(184) Johannes: Se, det passer: da forlader Djævelen ham, men — Englene — hvor bliver Englene af?

(185) Præsten: Hvem er De? Tilhører De en Sekt? De sidste Dages Hellige?³² eller hvem er De? Respekterer De mig ikke som Præst, kan vi dog tale sammen som Mennesker? De er maaske slet ikke Søn her fra Gaarden, maaske slet ikke her fra Sognet, saa beder jeg Dem undskylde, men hvem er De da? Mit Navn er Pastor Bandbul³³.

(186) Johannes: Mit Navn er Jesus af Nazaret.

(187) Præsten: Nej, hør nu ... eller ... aah! her! ja ja — — aah nej, aah nej!

(188) Johannes: Og har du arbejdet og er besværet, da vær velkommen; thi jeg vil give dig Hvile.³⁴ Men er du det endnu ikke, da gaa ud i Verden og bliv det og kom saa igen.

(189) Præsten: Min Ven, De tager fejl, De er ikke Jesus, De er Søn af Mikkil Borgen til Borgensgaard.

(190) Johannes: Rigtigt! som man holdt for: en Søn af Josef, en Søn af Eli, en Søn af Matthat, en Søn af Levi, en Søn af Melki, en Søn af Jannai³⁵...

(191) Præsten: Ved De, at De er sindssyg?

(192) Johannes: Ja.

²⁹*Mund*: De følgende replikker fra Johannes stammer fra historien om Jesu fristelse, NT: Matt. 4,1-11.

³⁰*Du maa ikke friste Herren din Gud*: Reference til bl.a. GT: 5. Mos. 6,16, NT: Matt. 4,7 og Luk. 4,12.

³¹*alene*: Jf. Mosebøgerne i Det gamle Testamente bl.a. 5. Mos 26,10. og Moselovens tredje bud 2. Mos 20,3.

³²*De sidste Dages Hellige*: Oprindeligt navn for mormonerne, hvis hovedkvarter er beliggende i Salt Lake City, Utah, USA. Mormon-kirken blev grundlagt af Joseph Smith Jr., som skrev bogen "The Book of Mormon" (1830). Mormon var ifølge mormonerne den profet, som Gud befalede at samle gamle optegnelser om det amerikanske kontinents befolkning siden urtiden. [BOE]

³³*Bandbul*: Pastorens navn minder om ordet "bandbulle" (bandbrev), der kommer af oldhøjtysk "ban" (befaling, påbud eller forbud) og betegner en straf i form af udelukkelse fra den katolske kirke. [ODS]

³⁴*thi jeg vil give dig Hvile*: Jf. NT: Matt. 11,28.

³⁵*Jannai*: Johannes opregner her Jesu slægtsregister fra NT: Luk. 3,23f.

- (193) Præsten: Hvabehar? Naa.
- (194) Johannes: Og du? Ved du, at du er sindssyg?
- (195) Præsten: Nej.
- (196) Johannes: Der ser du. Jeg ved dog mere end du. Se, din Paraply bag dig har jeg gjort til en Slange.³⁶ Og du vender dig ikke om. Saa viss i din Vantro er du, du Troens Mand. Du tror paa mine Mirakler for 2000 Aar siden, men ikke paa mig nu. Hvorfor tror du den døde Kristus, men ikke den levende? Jeg holdt dig for Satan, da jeg hørte, du var Præst, men du er jo blot en vildfarende Mand som alle de andre. Ak, det er gaaet mig, som jeg dengang frygted: naar Menneskesønnen kom igen, fandt han ikke Troen paa Jorden.

37

- (197) Præsten: Hvormed vil De da bevise, at De er Je—, at De er den, De kalder Dem?
- (198) Johannes: Du Troens Mand! du Troens Mand! som spørger efter Beviser! Jeg beviser mig Kristus nu som dengang ved Vidnesbyrdet og Undere.
- (199) Præsten: Gør De da Undere?
- (200) Johannes: Jeg har gjort din Paraply til en Slange, og du vilde end ikke vende dig om. Hvordan gøre blinde seende, naar de presser Øjnene i?
- (201) Præsten: Hvad er da Vidnesbyrdet?
- (202) Johannes: Det samme som dengang: at Aand er Almagt³⁸— min Far i Himlene over alle Ting.
- (203) Præsten: Jamen det ved vi jo nu.
- (204) Johannes: Og dette er Fortvivlelsen: I ved det, men I skulde jo tro det. Derfor er jeg kommen igen. I bekender Guds Almagt, men I tror den ikke, derfor dør jer Glæde og sygner jer Bøn.
- (205) Præsten: De gør ikke Undere; for Undere sker ikke. Gud bryder ikke sit givne Ord, sin Verdensorden, Naturlovene, sin Evighedsplan. Det siger ogsaa Skriften: Gud er ikke Forvirringens, men Ordenens Gud.

39

- (206) Johannes: Og saadan taler min Kirke paa Jord! — Mens jeg vandrede her den første Gang, gik jeg fra Mirakel til Mirakel for at levendegøre for Menneskers Øjne den modtagne Kærligheds Almagt. Jeg gik min Undernes Gang for at lære jer frit at

³⁶*Slange*: Johannes henviser til, at Moses og Aron overfor Farao kastede deres stav til jorden; så blev den forvandlet til en slange. NT: 2 Mos. 7,10.

³⁷*naar Menneskesønnen kom igen, fandt han ikke Troen paa Jorden*: Kan Sammenlignes med NT: Luk. 18,8, hvor sagen dog fremstilles som et spørgsmål: Mon Menneskesønnen vil finde troen på jorden?

³⁸*Aand er Almagt*: Ifølge kommentarerne i Niels Nielsens udgave af 'Ordet' (1967) er dette en variation af "ånd er magt", som er et fast udtryk, bl.a. hyppigt brugt af I.C. Christensen. [NN]

³⁹*Gud er ikke Forvirringens, men Ordenens Gud*: I NT: 1. Kor. 14,33, står der: "Thi Gud er ikke Forvirringens, men Fredens Gud". Det står i sammenhæng, ikke med naturlove, men med det, at menighedens medlemmer taler i munden på hinanden. I pastor Bandbuls sammenhæng passer ordet "ordenens" bedre end "fredens".

bede og frækt at tro og naa til et Liv i Lovsang⁴⁰. Ve dig, min Kirke, du, der har sveget mig, myrdet mig med mit Navn. Jeg er træt af din Dyrkelse, træt af dine tredive Sølvpenge⁴¹ Kys. Og jeg indser, hvor haabløse Kaar I byder Aand, I Slægter i Støvet. Saa kald mig da sindssyg; for min Kærlighed er større end min Træthed, min Tro mere stærk end min Indsigt. Derfor bad jeg hos min Far og fik Lov til endnu engang at gæste den faldende Jord. Se, her staar jeg, og atter forkaster I, mine egne, mig: I vil leve i Ordet og ikke i Gerningen, i den tomme Bekendelse og ikke i Livets Fylde. Men nagler I mig til Overstregelsen⁴² atter denne min sidste Gang, da ve jer, ve dig, du Kaiphass⁴³ og Judas' Kirke, du Slægt, der ikke viser, end ikke tør æske Tegn, ve dig! — Korazin og Betsaida er det gaaet bedre paa Opgørets Dag end dig.⁴⁴ (Ud) .

- (207) Præsten: Jamen — det er jo aldeles forfærdeligt. Hvorfor spærrer de ham dog ikke inde?
- (208) Mikkel: (*ind*) Goddag, Hr. Pastor, og velkommen til Borgensgaard! Ja, jeg er Gaardens ældste Søn, Mikkel Borgen.
- (209) Præsten: Naa saadan. Tak, mange Tak!
- (210) Mikkel: Værsgod, sid ned! Jeg var nede paa Fjorden og skar Rør, da jeg saa Dem gaa ind. Et Øjeblik efter saa jeg min Kone og Far komme fra Køkkendøren — værsgod, vil De ikke ryge?
- (211) Præsten: Tak, mange Tak, Tak!
- (212) Mikkel: — og gaa ad Skolen til, jeg tænker, de er gaaet efter Smaapigerne. Saa skyndte jeg mig hjem, for hvis De ikke skulde have truffet nogen. Men det tager jo Tid helt nede fra Fjorden. Jeg haaber ikke, den er falden Dem alt for lang. Har De ikke set nogen af Pigerne?
- (213) Præsten: Af Pigerne — næ — næ, det har jeg egentlig ikke. Derimod har jeg — har jeg — ja, er det ikke Deres Bror?
- (214) Mikkel: Har De talt med Johannes? Han har da ikke været ubehagelig overfor Dem?
- (215) Præsten: Aah nej, egentlig ikke, slet ikke, hvabehar, naa, nej — — det maa jo være

⁴⁰*Lovsang*: Betyder en sang, et digt, en salme eller lignende til Guds pris. [ODS]

⁴¹*tredive Sølvpenge*: Betalingen til Judas Iskariot for hans delagtighed i Jesu' tilfangetagelse og korsfæstelse jf. NT: Matt 26,14-16.

⁴²*Overstregelsen*: Sjællandsk udtryk for den vandrette linie eller stolpe i korset. [ODS]

⁴³*Kaiphass*: Kajfas var den jødiske ypperstepræst fra 18-36 e.Kr., som ifølge evangelierne forhørte og overgav Jesus til den romerske præfekt Pontius Pilatus. I Munks dramatik ses Kajfas og forgængerens Annas (ypperstepræst i perioden 6-15 e.Kr. under Kejser Augustus) to steder - dog med vidt forskellige personligheder: I "Pilatus" (1917) ses Kajfas som en utiltalende, kold og morderisk person, mens Annas skildres gammel, lettere senil og modstandsløs. Dette forhold vendes på hovedet i "De Herrer Dommere" (1942). [DSD]

⁴⁴*Korazin og Betsaida er det gaaet bedre paa Opgørets Dag end dig*: Munk lader Johannes vende om på NT: Matt. 11,21-22, hvor det hedder: "Ve dig, Korazin! Ve dig, Betsajda! For hvis de mægtige gerninger, der er sket i jer, var sket i Tyrus og Sidon, havde de for længst omvendt sig i sæk og aske. Derfor siger jeg jer: Det skal gå Tyrus og Sidon tåleligere på dommens dag end jer."

strengt for Dem, især da for Deres gamle Far. Ja. Er han født saadan — saadan — lidt...

(216) Mikkel: Vi taler ikke gerne om det heroppe, men — over for Dem — De skal jo dog have det at vide ... Nej, han var om ved de 25, da det kom.

(217) Præsten: Næ se, næ se. Ja, Herren prøver os, sandelig, Herren prøver os.

(218) Mikkel: Man siger jo saa.

(219) Præsten: Tænk, 25 Aar! Var det — Kærlighed?

(220) Mikkel: Det var Bjørnson.

45

(221) Præsten: Hvabehar?

(222) Mikkel: Bjørnson og Søren Kierkegaard⁴⁶. Han studerede jo Teologi, Johannes; han havde saa ualmindelige Evner — og saa mente Far... Og det gik saa strygende til at begynde med. Folk strømmede til Kirken, naar han som grøn Student prækede herhjemme i Ferierne. Og — er der noget, De savner?

(223) Præsten: Ja, undskyld, undskyld, jeg beder saa mange Gange — men — ja, undskyld — det var — maaske — et Askebæger?

(224) Mikkel: Om Forladelse, Hr. Pastor. Værsgod.

(225) Præsten: Mange Tak! Tak! Og undskyld! Tak! — Men saa slog det om?

(226) Mikkel: Han fik det saa strengt med Tanker og Tvivl efter Læsningen af de to, især „Over Evne”.

(227) Præsten: Næ, men tænk da! „Over Evne”! Det forældede Arbejde.

(228) Mikkel: Saa blev han forlovet. Far var ikke saa glad ved det.

(229) Præsten: Ikke det?

(230) Mikkel: Far mente ikke, det var den Maade, Johannes skulde igennem paa.

(231) Præsten: Igennem?

(232) Mikkel: Ja, De forstaar.

(233) Præsten: Nej, oprigtig talt. Naa saadan — jo, kæmpe sig igennem skulde han. Tænk, Deres Far maa have ventet sig meget af ham. Og han kom saa — igennem? Ja, altsaa?

(234) Mikkel: Hvor var de lykkelige for hinanden, de to. Det ligger nemlig, skal jeg sige Dem, Hr. Pastor, til vor Familie at være lykkelig i Ægteskab. De skulde have set dem

⁴⁵*Bjørnson*: Bjørnstjerne M. Bjørnson (1832-1910) - norsk forfatter og nobelpristager (1903) med en stor litterær produktion i flere genrer. Først længere fremme får læseren oplyst, at Johannes' sindssyge hænger sammen med en overværelse af Bjørnsons skuespil "Over Evne I" (1883), der forholder sig kritisk til mirakeltro og religiøst sværmeri. Skuespillet fik premiere på Folketeatret i 1899 og blev i øvrigt iscenesat af Herman Bang. [BOE & DSD & ADL]

⁴⁶*Søren Kierkegaard*: Søren Aabye Kierkegaard (1813-1855), dansk teolog og verdenskendt filosof inden for eksistentialismen. I årene 1854-55 rejste Kierkegaard i en række avisartikler og i sit eget blad "Øjeblikket" en voldsom polemik mod kirken og det verdsliggjorte præsteskab, kaldet "Kirkestormen". [DSD]

gaa sammen herhjemme paa Gaarden i Ferierne. Det var, som naar man hører den første Lærke syng. Og ved De, hvordan det saa gaar?

(235) Præsten: Hvornaar? nej, hvad saa?

(236) Mikkel: Naar den første Lærke synger?

(237) Præsten: Ja, saa bliver det Foraar?

(238) Mikkel: Nej, Hr. Pastor, saa bliver det Sne og Frost, og Lærkerne fryser ihjel.

(239) Præsten: Hvem — hvem, med Deres Tilladelse, var den unge Dame en Datter af? Var hun her fra Egnen?

(240) Mikkel: Hun var Datter af en Dommer Golschöt.

(241) Præsten: Næ se, Golschöt! ham kender jeg. Han havde en Datter Agathe, der kom ulykkelig af Dage.

(242) Mikkel: Ja, det var Agathe.

(243) Præsten: Jamen — var det — ja, nu mindes jeg, hun var forlovet med en Teolog. Men tænk, var det Deres Bror! Næ se, det var da interes... det var da frygteligt. Næ tænk!

(244) Mikkel: De havde været sammen i et Teater, der hedder Betty-Nansen-Teatret⁴⁷ og skal ligge i Udkanten af København — ja, jeg har aldrig været derinde. De havde netop set "Over Evne". Og Johannes var nok nærmest oprevet, da de gik hjem. I hvert Fald kom han i sin Aandsfraværelse til at træde lige ud foran en Bil.

(245) Præsten: Og saa skubbede hun til ham. Nu husker jeg det.

(246) Mikkel: Ja, og fik frelst ham. Og blev der selv.

(247) Præsten: Og det kunde hans stakkels Hoved ikke bære? Forfærdeligt! Forfærdeligt!

(248) Mikkel: Saa var det en Nat, mens hun laa Lig, at hendes Forældre vaagnede og hørte Raab derindefra. Da stod han og trak i hende og bød hende i Jesu Navn staa op. Og de... hyss, nu kommer nok Far. Saa er det ikke værd, vi lader som om...

(249) Borgen: (*ind*) Goddag, Hr. Pastor! Velkommen til Borgensgaard!

(250) Præsten: Tak! mange Tak! Ja, sent er jo bedre end aldrig.

(251) Inger: (*ind*) Goddag og velkommen! Ja, jeg er...

(252) Præsten: Dem kender jeg fra Kirken.

(253) Inger: Kan I komme og hilse. Det er Maren, hun er 7 Aar, og Lilleinger paa 5.

(254) Præsten: Se, se, søde Børn, ja. Har De flere end de to?

(255) Mikkel: Ikke endnu. Men vi faar.

(256) Inger: Mikkel dog!

⁴⁷Betty-Nansen-Teatret: Teater, beliggende på Frederiksberg fra 1869, opkaldt efter den danske skuespiller, sceneinstruktør og teaterleder Betty Nansen (1873-1943), der var teatrets chef i perioden 1917-1943. Betty Nansen Teatret uropførte "Ordet" d. 2. september 1932. [DSD & HM]

- (257) Præsten: Ja — med Guds Hjælp — ja. Du er rigtignok noget lille til at gaa i Skole, min Ven. Ja, Børn er en stor Velsignelse. Ikke sandt, Borgen?
- (258) Borgen: Det er sandt nok.
- (259) Præsten: Ja, jeg har jo talt med — set Deres anden Søn — ja, det er jo tungt; men det gælder jo for os som kristne Mennesker om, at ogsaa den Slags Tilskikkelser⁴⁸ kan blive til Velsignelse.
- (260) Borgen: Visst saa.
- (261) Præsten: Og De har jo — er det ikke tre foruden?
- (262) Mikkel: To.
- (263) Præsten: Ja, to, jeg syntes det nok — som begge er raske — ja, dem har De da kun Glæde af?
- (264) Borgen: Sandt nok.
- (265) Præsten: Og søde Børnebørn og en trofast Svigerdatter.
- (266) Borgen: Kunde ikke være bedre.
- (267) Præsten: Ja, saa har De jo alligevel meget at sige Tak for.
- (268) Borgen: Det har jeg.
- (269) Lilleinger: Jeg vil ned, jeg vil ned, Mor!
- (270) Inger: Saasaa, Lilleinger, fy, ikke være bange; fremmed⁴⁹ Mand er saa rar.
- (271) Præsten: For hvor er det dog en stor Lykke at have gode og kærlige Folk at være hos.
- (272) Borgen: *Jeg* ejer Gaarden.
- (273) Præsten: Gør De? Ja, naturligvis — saa det gør De! Ja, De er jo heller ikke nogen gammel Mand.
- (274) Borgen: Kun 75.
- (275) Præsten: Ja, det er jo ikke — naa, 75 — ja, saa kan De jo faa mange gode Aar endnu.
- (276) Inger: Nu skal der komme en Kop Kaffe, Hr. Pastor.
- (277) Præsten: Aah Tak, hvis jeg maa have den til Gode! Mange Tak! Jeg er lidt træt, vil gerne hjem.
- (278) Mikkel: Man kan da ikke gaa tommundet herfra.
- (279) Præsten: Cigaren, kære, Cigaren!
- (280) Borgen: De er altid velkommen paa Borgensgaard.
- (281) Præsten: Tak for det gode Ord, Borgen. Jeg tager det ganske bogstaveligt.
- (282) Borgen: Saa tager De det i Udtalelsens Aand.

⁴⁸*Tilskikkelser*: Betegner det forhold, at Gud eller skæbnen udsætter en for noget, især i form af modgang, prøvelse, sorg eller ulykke. [ODS]

⁴⁹*fremmed*: Formentlig forsøg på barnesprog, ”den fremmede” er mere korrekt.

- (283) Præsten: En Bogstavelighedens Aand — det er ikke videre grundtvigsk, hehe. Naa, paa Gensyn! Og Guds Fred over Gaarden her!
- (284) Borgen: Tak! Farvel og Tak for Besøget!
- (285) Præsten: Selv mange Tak! Farvel.
- (286) De andre: Farvel.
- (287) Præsten: Farvel, lille Ven.
- (288) Lilleinger: Mor!
- (289) Inger: Fy da! saadan en stor Pige! du kan da rigtignok ikke gaa i Skole, naar du er saa ræd.
- (290) Præsten: Vi skal nok blive Venner med Tiden.
- (291) Mikkel: Det haaber vi. (*Præsten ud.*)
- (292) Maren: Hun er ræd, hende der. Han er da ikke noget at være ræd for.
- (293) Mikkel: Sikke en høflig og forekommende Mand!
- (294) Borgen: Og det faar han aarlig 5000 for af Staten. Ha! saadan en Kapun⁵⁰!
- (295) Inger: Saa, lille Børn, kan I saa gaa ud i Køkkenet til jeres Mad. Saa! — Se, han slaar Paraplyen op for den Smule Sne.
- (296) Borgen: Ja, der staar et Sted hos Jesajas eller hvor det er, at over al Herlighed skal der være Dække.⁵¹ — Er Anders kommen?
- (297) Mikkel: Nej, Far, men længe kan det vel ikke vare.
- (298) Borgen: Halvfems Tusind — under sælger jeg den ikke.
- (299) Mikkel: Hvad staar du og siger?
- (300) Inger: Aah, Mikkel, din Far har faaet den fortvivlede Idé, at han vil sælge Borgensgaard fordi det med Anders.
- (301) Mikkel: Far, jeg kan ikke forstaa, du kan faa dig selv til at sige saadan noget Pjank.
- (302) Borgen: Saa?
- (303) Mikkel: Vor Slægtsgaard! At du vil være bekendt at lade Hidsighed rende saadan af med dig.
- (304) Borgen: Vil *du* have den da?
 Ser du, Inger, han tier.
 Og det er ret af ham, han gør det.
 Kan I saa snart forstaa? kan I saa snart forstaa?
 Naar jeg nu mister Anders, saa har jeg mistet alt.
 Jeg sagde ikke noget til dig, Mikkel, den Dag da jeg saa det i dine Øjne, at du ikke havde din Fars Tro. At du ikke havde Tro. Det gjorde saa ondt i mig, saa mit Hjerte snøred

⁵⁰*Kapun*: Ordet betegner en ung hane, der er blevet kastreret, for at den kan blive federe og dens kød finere og mere velsmagende. [ODS]

⁵¹*over al Herlighed skal der være Dække*: Hentydning til NT: 2. Kor. 3,13-16, hvor der igen hentydes til Moses, der ifølge GT: 2. Mos. 34,33-35 lagde et dække over sit ansigt, når han kom ud til folket efter at have talt med Gud.

sig sammen. Men jeg tav. Jeg prøvede paa at forstaa. Du havde set, hvad Kristendommen betød i dette Hjem, at jeg fik Talerne og Sangene og hele Festivitasen og din Mor Skidtet og Slæbet og Sjokket.

Saa tænkte jeg ogsaa: „Giv Tid, han vil forandre sig; han er jo saa ung endnu; den Dag vil komme ...” Men Aarene gik, og den kom ikke; for der sker ikke Mirakler nu om Dage. Saa maatte jeg jo igen se Sandheden i Øjnene, at du min ældste Søn, Gaardens Mikkel, ikke blev Gaardens Husbond; og Jeg saa, hvor du længtes væk, væk fra dette halve Hykleri, hvor Folk kom og gik og troede, du var en af vore. Og jeg lovede dig i mit stille Sind, at du skulde komme det; for vi fra Borgensgaard er fra gammel Tid vant til at have Lov til at være os selv.

(305) Mikkel: Og saa ringede du til Jegtrup og spurgte, om Møllegaarden var til Salg.

(306) Borgen: Saa du ved det! Ja, min Dreng, det gjorde jeg, og den er det om halvandet Aar.

(307) Mikkel: Du er en Stadsmand, Far.

(308) Inger: Vil I jage mig ud af Borgensgaard, I to?

(309) Borgen: Derfor var det saa tung en Dag, Inger, saa frygtelig tung en Dag, den Dag, du og Mikkel kom og sagde, I havde forlovet jer.

(310) Inger: Tung?

(311) Borgen: Jeg er din Gudfar, jeg har kendt dig, fra du ikke var større end et Plovjern. Jeg vidste, hvor storartet du egnede dig til at blive Kone paa Borgensgaard, du Martha og Marie i een Person. Og du har ikke skuffet. Du har været bedre end Maren, og større Ros kan jeg ikke give dig.

(312) Inger: Jamen saa kan jeg da ikke se, det var saa uforvindelig en Ulykke, jeg blev forlovet med din Søn.

(313) Borgen: Med min fejle Søn, Inger. Det var jo Anders, der skulde have Gaarden nu.

(314) Mikkel: Hm, hm, hm!

(315) Inger: Nej, hør nu! du har ogsaa alt for meget villet hjælpe Vorherre med at regere.

(316) Borgen: Saa har jeg ogsaa faaet min Straf. Men det var jo Gaarden, Mikkel. En Kongsgaard⁵² skal der have ligget paa dette Sted i Oldtiden, ved du. Og Sognets Kongsgaard har jeg gjort den til og haabede jeg paa, den skulde blive ved at være under dig. Det maatte ikke ske; men jeg troede, jeg forstod Meningen med det, da jeg saa Johanneses Evner. Ikke Sognets, men Landets Kongsgaard. Gnisten, der skulde opblusse igen i Guds Time,⁵³ skulde hentes herfra. Manden med Rommen⁵⁴, som du ved jeg altid fabler om — fra Borgensgaard skulde han udgaa. Saa stolte og flyvende

⁵²*Kongsgaard*: En gård, som ejes af kongen, eller som er en del af krongodset. [ODS]

⁵³*Time*: Udtrykket 'Guds Time' henviser til kairos-tanken dvs. ideen om det gunstige eller særlige øjeblik for Guds nærvær og virke.

⁵⁴*Manden med Rommen*: Særlig metaforisk formulering for den person, som skal opstramme, forstærke eller gøre kristendommen mere virkningsfuld - hvad er en todgy uden rom?

Drømme drømte jeg. Og se nu de knækkede Vinger! haabet har jeg, at han skulde komme sig; han kommer sig ikke; Miraklernes Tid er forbi.

(317) Inger: Jamen lille Bedstefar dog, naar Mikkel og jeg ikke altid kan blive her, hvad bedre kan du da ønske dig end, at Anders faar sig en Kone.

(318) Borgen: Selvfølgelig skal Anders have sig en Kone, det er soleklart.

(319) Inger: Ja, for der er jo kuns saa ringe Udsigter til, at jeg kan blive Enke foreløbig.

(320) Borgen: Kan I da ikke forstaa, at det ikke er det, at Peter er Skrædder, men at det er — det andet? Tror du ikke, jeg kender Anders, god og svag og let at paavirke som han er? han skal have sig en Kone af vor, af min, af Gaardens Tro. En Grundtvigs Højborg i denne Egn er Borgensgaard; mit hele Liv har jeg kæmpet i Grundtvigs Navn; først et kvart Aarhundred mod Rationalismens Aandsdød,⁵⁵ nu et kvart Aarhundred mod Pietismens Aandsforagt.⁵⁶ Min Drøm om at se min Gaard som fortsat Kongsgaard for Sognets Aandsliv er gaaet tabt. Se den som Kongsgaard for Aandsbespottelse⁵⁷ det vil jeg ikke. Derfor sælger jeg Borgensgaard.

(321) Mikkel: Aah, Far er bange for Missionen.

(322) Borgen: Bange?

(323) Mikkel: Bange for, at Annes Tro er stærkere end Anderses — at Peter Skrædders Aand skal sejre over Borgensgaards.

(324) Borgen: Bange?

(325) Mikkel: Og vil derfor bruge Tvang, tyr til ydre Midler, truer med Salg.

(326) Inger: Mikkel dog!

(327) Borgen: Var din Mund, Mikkel!

(328) Inger: Hys, hys! du tager din Far rent fejl, Mikkel. Hys, I vil da ikke — — aah Gud, der kommer han jo.

(329) Borgen: Naa, kommer du nu fra Rørskær?

(330) Anders: (*inde*) Nej, Far, nej, jeg kommer fra...

(331) Borgen: Naa — ja — ja, fra — fra — naa. Ja saa — Tillykke da!

(332) Anders: Aah haa haa haa.

(333) Borgen: Hvad er det? Brøler han?

⁵⁵*Rationalismens Aandsdød*: I en bred eller almen forståelse er "rationalisme" en tør fornuftopfattelse, der ikke lader tro, følelser og fantasi have nogen ret eller gyldighed. I kirkelig forstand betød oplysningstiden en "kirkelig rationalisme", som vandt indpas i Danmark fra 1700-tallet og frem. Den rationalistiske kristendom stræbte efter at give bibelske undere en naturlig forklaring og afviste således enhver tro på noget, der oversteg den menneskelige fatteevne. [DSD & NN1]

⁵⁶*Pietismens Aandsforagt*: Pietismen var en periode i lutheransk kristendom fra ca. 1670-1770, som lagde vægt på en personlig og inderlig gudstro bestående af bodskamp, omvendelse og efterfølgelse af Jesus. I Danmark havde pietismen sit indtog under den stærkt troende Frederik 4. i begyndelsen af 1700-tallet. Med "åndsforagt" menes, at pietismen nærmest var anti-rationalistisk og dermed fornufts- eller tankeforagtende. Borgen bruger betegnelsen "Pietismen" som identisk med "Indre Mission". [DSD]

⁵⁷*Aandsbespottelse*: Heraf kan det udledes, at Borgen betragter Pietismen, dvs. Indre Mission, som en åndsforagtende og åndsbespottende bevægelse, der var fremmed for intellektuelle interesser. Og sandt er det, at de to vækkelsesretninger mange steder gensidigt forkætrede hinanden.

- (334) Anders: Han sagde Nej, Far, han sagde Nej.
- (335) Borgen: Hvem sagde Nej?
- (336) Mikkel: Hvad er det, du siger?
- (337) Inger: Jamen Anders dog!
- (338) Anders: Peter Skrædder — rent ud Nej — jeg blev der i over en Time — han var hverken — hverken til at hug — hugge eller stikke i — og nu jog han mig ud, fordi der sku — skulde være Møde.
- (339) Borgen: Jeg forstaar ikke — jog ud? Møde? Sagde Peter Skrædder Nej? maatte du ikke faa Anne?
- (340) Anders: Ikke Tale om. Det var helt umuligt.
- (341) Borgen: Ikke Tale om? Og du? det lader du dig byde? en Søn af Borgensgaard! kommer hjem og tuder — som en Skoledreng, der har faaet Smæk!
- (342) Anders: Hvad skal jeg da gøre, naar vi ikke maa for nogen af jer? Det er jo helt fortvivlet altsammen.
- (343) Borgen: Hvad sagde da Anne?
- (344) Anders: Hun fik slet ikke Lov at komme ind.
- (345) Borgen: Hør nu lidt! haha! Peter Skrædder en Bergthor Smed!⁵⁸ ha! Og hvorfor, om jeg maa spørge, og om du dristede dig til at spørge, hvorfor maatte du ikke faa hende?
- (346) Anders: Fordi — fordi jeg — ikke er omvendt.
- (347) Borgen: Jasaa. Jasaa. Naa, derfor. Vi fra Borgensgaard er altsaa ikke gode nok til Peter Skrædder. Vi er for ringe til at blive i Familie med ham. Vi bør ikke stile mod at komme saa højt paa Straa. Det var som Djævelen. Saa vi er Hedninger og Tyrker her paa Borgensgaard. Det var som Djævelen, siger jeg. Man kan bruge os til at kyse smaa Børn med i Mørkningen, skal vi se. Jasaa. Gad dog vide — gad dog vide, om samme Herre var Mand for at sige *det* til *mig*! Hm, sig mig, Anders, sig mig: det er altsaa rent ud sagt Alvor med jer, med dig og Anne, at I vil have hinanden?
- (348) Anders: Tror du ellers, jeg havde ladet mig smide ud?
- (349) Borgen: Naa, det var da endelig et Svar med lidt Ræson i. Men galt var det alligevel. Altsaa, Anders: det er Alvor?
- (350) Anders: Ja, hvad kan det nytte?
- (351) Borgen: En Søn af Borgensgaard spørger ikke: hvad kan det nytte? Ingenting er haabløst for et Menneske, naar han blot er sejt nok, og det staar i Pagt med Lyset, det, han vil. Intet. Altsaa: Mikkel!
- (352) Mikkel: Ja, Far.

⁵⁸ *Bergthor Smed*: Karakter i Adam Oehlenschlägers sørgespil "Hakon Jarl hin Rige" (1807) om Håkon Sigurdsson (d. 995), som uden held prøvede at vinde kontrollen over hele Norge og bekæmpede den kristne mission. I Oehlenschlägers sørgespil skjuler Bergthor sine døtre for jarlens efterstræbelser. [DSD]

- (353) Borgen: Sæt mig de Brune for en Kane, og du, Inger, kommer med min Kavaj⁵⁹.
- (354) Anders: Far?
- (355) Borgen: Og du lægger Fodposen⁶⁰ i Kanen og tager din Kappe paa.
- (356) Anders: Saa er du da ogsaa den prægtigste Far, jeg nogensinde har haft.
- (357) Borgen: Muffediserne⁶¹ — naa her. Kom godt med Korn i Muleposerne derude! Jeg skal — jeg skal pinedød — — Hvad i alle de Riger og Lande bilder han sig ind? Halstørklædet — Tak! Og Vanterne — Tak! Du kan huske det hele, Inger. Har du et rent Lommetørkl...? Tak, du ved det, før jeg faar sagt det, min Pige. Du kender nok Mikkel Borgen snart. — Naa, Mikkel! I tager af den Halm under Tagskægget⁶² ved Stigen til Hakkelse. Giv Følhoppen en halv Spand lunkent Vand, naar hun rejser sig. En holder Vagt ved Soen. I passer godt paa Huset saa længe. Og saa: i Guds Navn! (Ud).
- (358) Inger: Saa siger I endda, at Miraklernes Dage er omme.

2. Akt: II

I Peter Skrædders lavloftede Stue sidder et Par Mænd og nogle Kvinder.

- (359) Peter: (*staar ved Døren og taler*) For vi, Brødre og Søstre, vi er løskøbt af Kristus fra Satans og Helvedes Vold. Og vi er et kongeligt Præsteskab og et helligt Folk, staar der i Peters første Brev,⁶³ og vi blander os ikke med de vantro Verdens Børn, kære Brødre og Søstre; for de skulle bo hver under sit Vintræ og under sit Figentræ, staar der hos Micha Profet.⁶⁴ Og den nye Præst kommer vi ikke til, Venner; for han er en vantro Mand i Synd og Tvivl; han ved ikke, om det var et Under med Jairi Datter,⁶⁵ sagde han i Søndags; men Herren siger i Salomos Ordsprog:⁶⁶ Det gælder ej Visdom, ej heller Forstand, ej heller Raad over for Herren; og lad alle de højlærde raabe og skrige og skabe sig, hvad de vil, saa staar der et lille Ord hos Daniel⁶⁷, at Gud sendte sin Engel og lukkede Løvernes Mund, saa de ikke gjorde Skade, og vi

⁵⁹Kavaj: Nedertysk ord for en lang kappe eller overtøj med slag eller stor krave, som bruges til søs samt til rejse- og kørebrug. [ODS]

⁶⁰Fodposen: En foret pose som anbringes om fødderne for at holde dem varme, især på køreture. [ODS]

⁶¹Muffediserne: Bruges her om en lille, oftest løs, cylinderformet beklædningsgenstand, af pelsværk eller strikkesøj, der kan bæres om hænderne for at holde varmen. [ODS]

⁶²Tagskægget: Ældrenydansk ord for den nederste del af et tag, der rager frem over bygningens mur og skærmer den mod nedbør. [ODS]

⁶³Peters 1. Brev: Bibelsk reference til NT: 1. Petersbrev 2,9.

⁶⁴Micha Profet: Bibelsk reference til GT: Mikas bog 4,4.

⁶⁵Jairi Datter: Bibelsk reference til NT: Matt. 9,18-26, hvor Jesus genopvækker datteren af synagogeforstanderen.

⁶⁶Solomos Ordsprog: Bibelsk reference til GT: Ordsprogenes Bog 21,30.

⁶⁷Daniel: Bibelsk reference til GT: Daniels Bog 6,23.

Guds Børn, der er toet⁶⁸ i Lammets Blod, vi ved, at Herren gør sine Undergerninger blandt os den Dag i Dag. Er det ikke et Under saa stort, at du kan sidde der, Mette Marie, med Visshed i din Salighedssag? Er det ikke et Under, Kristen Tækker, at Herren har ført dig saadan, at du har omvendt dig og givet al din Vilje til ham? Er det ikke et Under, at jeg fortabte og fordømte Synder kan staa her som et helligt Menneske og vidne for jer, Brødre og Søstre — at tænke sig, at Herren har kunnet faa noget godt ud af saadan en som mig. Er det ikke herligt? er det ikke dejligt? er det ikke velsignet? Lov og Tak og Pris være saadan en Gud, Venner. Skal vi bede i Jesu Navn: Kære Herre, vi siger dig Tak, kære Herre, Tak, fordi du i din Barmhjertighed lod dig forsone ved din uskyldige Søns svare⁶⁹ Lidelse og Død for os Syndere paa Korset. Kære Herre, Tak, fordi du førte os gennem Omvendelsens snævre eneste Port til Frelse⁷⁰. Tak, o Herre, fordi du helliggør os, vogter os fra Dans og Banden og Kortspil og fra at vanhellige Sabbaten, som der staaer i Esaias 56⁷¹. Tak, vor Gud, fordi du værdiger os til Spot og Ringeagt for din Skyld, saadan som du selv var det — det er os en stor Ære; gør os sagtmødige mod alle dem, der vandrer mod Afgrundens Gab og Helvedes utænkelige Pine, der aldrig hører op; før du os, kære Herre, fra Jammerdalen⁷² hernede op til de gyldne Troner i Himlen og stil os i hvide Kjortler med Palmegrene i Hænderne for dit Aasyn⁷³ blandt Lammets Titusinder Beseglede⁷⁴, og da skal vi synge... Kom ind!

(360) Borgen: (*ind*) Godaften.

(361) Peter: Godaften, Mikkell, og velkommen til vort Møde!

(362) Borgen: Jeg kommer ikke til jert Møde. Jeg kommer for at tale med dig.

(363) Peter: Det er du ogsaa velkommen til. Værsgod og kom ind! Vor lille Forsamling er lige strax færdig. Er du i Kane, Mikkell?

(364) Borgen: Ja, Anders er ved Bæsterne.

(365) Peter: Anders, hør, Anders, der er Plads paa Loen, sæt lige Hestene derind, du, og kom selv ind i Varmen! — Værsgod, Mikkell, tag dit Overstykke af, værsgod, sid ned!

(366) Borgen: Godaften.

(367) De andre: Godaften, Mikkell, Godaften.

⁶⁸*toet*: Betyder "befriet for snavs med vand eller anden væske": vaske. Ordet bruges arkaisk, poetisk eller højtideligt. Formuleringen "Toet i Lammets Blod" stammer formentlig fra den pietistiske digter Hans A. Brorsons salme "Den store, hvide Flok" (1765), som er inspireret af NT: Johannes' Åbenbaring 7,14. [ODS & DDSO]

⁶⁹*svare*: Arkaisk sideform til "svær". I betydningen "betydelig". [ODS]

⁷⁰*Port til Frelse*: Bibelsk reference til NT: Matt 7,13-14.

⁷¹*Esaias 56*: Bibelsk reference til GT: Esajas Bog 56,6.

⁷²*Jammerdalen*: Udtrykket bruges primært i religiøs henseende om jorden, eller livet i denne verden, som hjemsted for elendighed, lidelser osv. i modsætning til den himmelske salighed. [ODS]

⁷³*Aasyn*: Bruges her synonymt med "ansigt". Ordet bruges hyppigt i Bibelen i udtryk som fx "vandre for Guds åsyn". [ODS]

⁷⁴*Titusinder Beseglede*: Bibelsk reference til NT: Johannes' Åbenbaring 7,1-9.

- (368) Peter: Vi skal bare have en lille Bekendelse af Mette Marie paa Sikasten⁷⁵. Værsgod, Mette Marie, saa har vi samlet os igen.
- (369) Mette Marie: Jeg vil altsaa bare sige, at jeg vil ønske, at enhver af jer maa faa det med Herren, ligesom jeg har det; for det er godt. Men det var det ikke, saalænge jeg endnu gik i mine Synder, for da var jeg det elendigste Menneske, fordi at jeg altsaa var saadan trykket og knuget af min Synd. Men da blev jeg omvendt to Dage før Mikkelsdag⁷⁶ det Aar, Pastor Zachariasen fra Thu var her for at tale. Og det var det Ord i vor Bibelbog:⁷⁷ ”Stille for den Herre Herre; thi Herrens Dag er nær; thi Herren har beredt en Offerslagtning, han har helliget sine indbudne.” Og nu er jeg det lykkeligste Menneske paa Jorden og lover og takker Herren. Og det var altsaa det, jeg vilde sige.
- (370) Peter: Det var en god Bekendelse. Hvor var det dog lifligt, om mange Sjæle kunde komme til at aflægge den. Skal vi synge Nr. 13?

Synder, stop ej mer dit Øre,
luk det op for Lammets Røst!
hør, den raaber fuld af Naade:
Kom til Hvilen ved mit Bryst.
O, vend om!
skynd dig! kom!
grib Guds Frelse, frygt Guds Dom!

O, forhærd dig ikke længer,
nej, træd Satan fast imod.
Der er Plads for hver en Synder,
Rum endnu ved Korsets Fod.
Ja, vend om,
Synder, kom,
grib Guds Frelse, frygt Guds Dom!

⁷⁵*Sikasten*: Betyder mod slutningen eller til sidst. [ODS]

⁷⁶*Mikkelsdag*: Kommer af det middelalderlatinske ”dies sancti Michaelis archangeli” (ærkeenglen, Michaels dag), som i den katolske kirke var officiel festdag (d. 29 september) frem til 1770. På landet brugtes betegnelsen ofte om dagen for høstgildet, om betalingstermin, samt skifte- eller flyttedag. [DSD]

⁷⁷*Og det var det Ord i vor Bibelbog*: Bibelsk reference til GT: Sefanias Bog 1,7: ”Vær stille for Gud Herren, Herrens dag er nær! Herren har beredt et slagtoffer, han har helliget dem, han har indbudt.”

Verdens Fryd er Skam og Tomhed,
 Verdens Liv et øde Nu,
 dens Begyndelse er Jammer
 og dens Ende Helveds Gru.
 Vend, vend om,
 kom dog, kom!
 grib Guds Frelse, frygt Guds Dom!

Jesu Fryd er hellig Lykke,
 Jesu Liv er Salighed,
 hans Begyndelse er Naade
 og hans Ende evig Fred.
 Tænk dog, om
 alle kom,
 saa kun Frelse blev Guds Dom.

Ja, saa Godnat, Brødre og Søstre. Saa mødes vi igen, om Gud vil, i Dag 8 Dage i Fattiggaarden⁷⁸ i Jesu Navn. — Goddag igen, Anders, og velkommen; værsgod og sid ned. Kirstine, du kommer vel med en Taar Kaffe?

(371) Kirstine: Vil I bie⁷⁹ saa længe?

(372) Borgen: Lad gaa med det.

(373) Peter: Det er jo bidendes koldt, det blæser.

(374) Kirstine: Saa skal den være her strax.

(375) Peter: Vil du ikke stoppe Piben, Mikkel?

(376) Borgen: Lad gaa ogsaa med det.

(377) Peter: Og Anders?

(378) Anders: Tak, den ryger.

(379) Borgen: Flæsket stiger, Peter.

(380) Peter: Ja, men Æggene faldt i Gaar, Mikkel.

(381) Borgen: Gjorde de? Har du mange Høns, Peter?

(382) Peter: Aah ja; lige saa mange, som du har Svin, tænker jeg.

(383) Borgen: Ja, du ved, hvad vi kommer for, Peter.

(384) Peter: Det er ellers lige knebent nok, jeg kan tænke det.

(385) Borgen: Saa? Hvor har du Anne henne? Jeg saa jo, hun var her ved Mødet.

(386) Peter: Hun hjælper nok sin Mor med Kaffen i Køkkenet.

⁷⁸*Fattiggaarden*: En fattiggård var en kommunal arbejdsanstalt, hvor fattige mod en arbejdsydelse kunne få mad og bolig. Gårdene oprettedes fra midten af 1800-tallet og fik størst udbredelse i slutningen af århundredet. De sidste fattiggårde lukkedes med Socialreformen af 1933. [DSD]

⁷⁹*bie*: Ældre ord eller dialektalt for ”at vente”. [ODS]

- (387) Borgen: Hun kommer vel ind?
- (388) Peter: Det tænker jeg ikke.
- (389) Borgen: Saa? Og hvorfor ikke?
- (390) Peter: Aah, jeg har sagt til hende, Mikkell, at hun maa visst hellere lade være. Jeg tænker, det gør det lidt lettere for hende at gaa Herrens Vej, naar hun ikke ser Anders for tit.
- (391) Anders: Der hører du, Far.
- (392) Borgen: Det er mærkeligt, Peter, saa vi to er enige.
- (393) Peter: Hehe, det plejer vi ellers ikke at være.
- (394) Borgen: For jeg har ogsaa hele Tiden vidst, at det var Vorherres Vej, at de to ikke skulde have hinanden.
- (395) Peter: Ja, det er nu ikke saa mærkeligt.
- (396) Borgen: Ikke?
- (397) Peter: For du er Mikkell Borgen, og jeg er Peter Skrædder.
- (398) Borgen: Hm.
- (399) Peter: Der ser du.
- (400) Borgen: Den Forskel har dog visst ikke videre med Guds Vej at gøre.
- (401) Peter: Det har den ikke. Men det er jo venteligt, at jeg har nærmere til at indse det end du. — Der har vi nok Kaffen, Mikkell.
- (402) Kirstine: Værsgod og sid til Bordet.
- (403) Borgen: Kommer Anne ikke ind, sidder jeg ikke til Bordet.
- (404) Peter: Lad Anne da komme ind, Kirstine.
- (405) Kirstine: Hun kan jo lige hilse. — Anne, kom ind og hils.
- (406) Anne: (*ind*) Ja.
- (407) Borgen: Godaften, Anne.
- (408) Anne: Godaften.
- (409) Anders: Godaften, Anne.
- (410) Anne: Godaften, Anders.
- (411) Peter: Saa maa du visst hellere gaa ud igen, lille Anne.
- (412) Borgen: Lad hende kun blive.
- (413) Kirstine: Gaa ud og læg under Kedlen og hold den i Kog.
- (414) Anne: Ja. (*Ud*).
- (415) Borgen: Hm. Anders, du kan jo drikke din Kaffe i Køkkenet.
- (416) Anders: Ja. Ja, det kan jeg godt — hvis — ja, hvis da I synes om det, Kirstine og Peter.
- (417) Borgen: Du kunde jo gøre det alligevel.

- (418) Kirstine: Lad saa os tre drikke Kaffe derude. Naar *du* skal raade her og. (*Ud med Anders.*)
- (419) Peter: Det lader til, du har skiftet Mening om Herrens Vej, Mikkel.
- (420) Borgen: Jeg vil sige dig aabent og ærligt, Peter, hvordan det gik til. Det er ikke to Timer siden, det skete. Det begyndte med Hidsighed; jeg blev saa vred som en Tysker, da Anders kom hjem og fortalte, hvordan du havde behandlet ham, lige saa rystende vred, som jeg blev, da jeg hørte, han var cyklet herhen. Men nu har jeg siddet i Kanen og overvejet det hele og prøvet at se Sagen fra din Side og. Og nu kan jeg nok forstaa, at du ogsaa ofrer noget ved dette her. Men lad os saa gøre det, Peter. Vore Meningsforskelle, dine og mine, det skal ikke gaa ud over vore Børn. Vi skal jo netop som kristne Mennesker ofre af vort eget for at kunne glæde andre.
- (421) Peter: Ofre af vort eget — ja, Mikkel, det skal vi. Og det er det, jeg gør ved at sige Nej. For ofre maaske min Datters Sjæl, se, det har jeg ingen Ret til.
- (422) Borgen: Hvad mener du med at ofre Annes Sjæl?
- (423) Peter: Var I Fritænkere⁸⁰ eller Hedninger, Mikkel, saa sagde jeg lettere Ja; for tvinge Anne bort fra Herrens Stier, det bliver nok ikke saa nemt; men lokke og forblinde et Menneske det er vel ligesom lettere.
- (424) Borgen: Hvem er det, der vil lokke og forblinde?
- (425) Peter: Bød I hende Spil og Dans og Musik til Erstatning for Herren, saa vidste hun, det var Satans Værk, og var paa Vagt; men nu byder I hende det og lader hende dog beholde Vorherre, som I kalder det, det kan forvirre en lille, god og — ja, Mikkel, man skulde vel ikke sige det om sit eget Barn, men hvis jeg ikke vidste det fra Skriften⁸¹, at alle Mennesker have syndet og dem fattes Ære for Gud, og det med Arvesynden⁸² ogsaa, ja, saa vilde jeg tro, at lille Anne var ren som en Guds Engel; men det er naturligtvis Hovmods Synd for sit eget Barn.
- (426) Borgen: Det ved jeg ikke, om det er.
- (427) Peter: Jeg syntes, hun var saa — fin, strax hun blev født, Mikkel, og mere er hun blevet med Tiden. Aldrig havde vi to her fortjent at faa saadan en Skat betroet af Herren. Kirstine da ikke. Men heller ikke jeg. Kan du saa ikke nok forstaa, at en, man holder saa meget af, vil man da ikke udsætte for — — ja, det kan vel ikke nytte, vi snakker, Mikkel; for du kan jo ikke forstaa mig.
- (428) Borgen: Og du kan ikke forstaa mig.
- (429) Peter: Jo, jo, det kan jeg rigtignok; for jeg har jo selv været som du engang.

⁸⁰*Fritænkere*: Kommer af det engelske udtryk "free-thinker" fra slutningen af 1600-tallet og er en filosofisk betegnelse for en person, som i sin tankegang ikke er bundet til det vedtagne, men som tænker mere fordomsfrit eller forudsætningsløst. Her betegner begrebet en person, som benægter religionens sandhed, en gudsfornægter eller ateist. [DSD]

⁸¹*Skriften*: Bibelsk reference til NT: Romerbrevet 3,23.

⁸²*Arvesynden*: Kristen betegnelse med rod i Adams syndefald (GT: 1. Mosebog) for det synspunkt, at mennesket fødes syndigt og viljemæssigt er bundet til det onde. [DSD]

(430) Borgen: Men det var for lidt for dig. Saa købte du en Kanon og begyndte for dig selv.

83

(431) Peter: Ja, Mikkel, du har Ret: det var for lidt for mig.

(432) Borgen: Du har ogsaa Ret: jeg forstaar jer ikke — jo længere jeg lever, des mindre forstaar jeg. Dette Sogn — dette Sogn, hvor Grundtvigs Lys har flammet mer end en Menneskealder — og dog flyr I nu til Missionens Mørke. Nej, Peter, frygt ikke, jeg skal ikke sige noget ondt om Missionen — selv om — selv om — nej, det skal jeg ikke.

(433) Peter: Synes du ikke, Mette Maries ydmyge Vidnesbyrd før var kønt og opløftende for Sjælen?

(434) Borgen: Jeg kan ikke med Folk, der kører frem og tilbage med Gud i Munden som med en Skraa. Naa, men — lad det være! I er vel lige saa gode Kristne som vi, lige saa gode — skønt — men lad gaa, lad gaa da, lad mig respektere jer, men fordrage jer, nej, det kan jeg sgu ikke.

(435) Peter: Hvad er det saa ved os, du ikke kan fordrage, kære Mikkel?

(436) Borgen: Alt. Alt. Forskellige Retninger kalder vi Mission og Grundtvigianisme, nej, det er to forskellige Religioner. For os er Gud Skaber og Fader; I gør Gud til Formand for et Parti. I kvæler mig, bespøtter min Gud, Lysets og Livets og Mangfoldighedens Gud, med jeres Mørkemandsansigter og Dødslængsel og Omvendelsespjat.

(437) Peter: Det er helt forkert altsammen, kære Mikkel, det viser bare altsammen, hvor lidt du forstaar af det. Vi gør ikke Gud til Formand for et Parti, nej, for han er det; vi sætter ikke Skel. Skellet er der jo, Skellet mellem godt og ondt, sandt og Løgn, Tro og Vantro; og vi er oplyst af Aanden, saa vi kan se det.

(438) Borgen: Sludder. Menneskers Guds frygt er ikke noget ydre; den, der ser ud til det mindste, kan være af det meste. Hvordan vover I, Stympere⁸⁴ som I selv siger I er, at dømme, naar Kristi eget Bud ...

(439) Peter: Det har jeg hørt saa tit, Mikkel; men lad os nu være fornuftige! Forskellen mellem Gud og Satan det er den største Forskel, der er i Verden, det er vi enige om. Skulde saa den Forskel, der er paa deres Disciple, være saa umulig at faa Øje paa? Nej, Mikkel, nu er du for langt ude. Mørkemænd! hm! vi, der er oplyst af Aanden! vi er Mørkemænd, vi er de sure hellige, og du har den glade Kristendom. Jo, men ved du, hvad jeg sommetider har tænkt paa? i de senere Aar, naar man møder dig, saa ser du tit saa trist og træt ud, Mikkel — men naar jeg sidder her paa Bordet og syer mine Buxer og Bluser, saa sidder jeg og synger af mit fulde Bryst vore søde Salmer og aandelige Sange og føler mig saa let og fri, fordi Jesus har taget alle mine

⁸³Saa købte du en Kanon og begyndte for dig selv: Spøgefuldt udtryk eller talemåde fra 1920'erne, som betegner en person, der på egen hånd vil udføre et foretagende, der langt overstiger hans kræfter eller evner, et foretagende som ellers kræver vidtløftig, organiseret drift. [ODS]

⁸⁴Stympere: Stymper: en ussel og sølle person. [DDO]

Synder, og sank jeg død om der paa Bordet, saa gik jeg frelst og salig hjem til ham i samme Stund.

(440) Borgen: Men de andre? alle andre? ha, om jeg begriber, man kan have en eneste lykkelig Time, naar man gaar og tror, at Venner og Slægtninge, Naboer og Landsmænd, ja, hele Verden, paa nær En selv, ryger til evig Pinsel i Helvede, saa saare de dør! Og det tror I dog?

(441) Peter: Vi ved jo aldrig, hvad der sker med Mennesker i Dødsøjeblikket, om de ikke faar en Naadesstund fra Herren at omvende sig i.

(442) Borgen: Oh, saadan salverer⁸⁵ I jer. I tror, de fleste Mennesker omvender sig i Dødsøjeblikket?

(443) Peter: Nej, nej, nej, Mikkell, nej, vi tror, at de allerallerfleste Mennesker kommer i Helvede. Der maa jo være Alvor i det, siden Gud maatte ofre sin egen Søn. Og du ved jo ogsaa selv, hvad der staar i Mattæus syv, tretten.

86

(444) Borgen: Saamænd ved jeg ej.

(445) Peter: Den Port er vid, og den Vej er bred, som fører til Fordærvelsen, og de ere mange, som gaa ind igennem den; men den Port er snæver, og den Vej er trang, som fører til Livet, og de ere faa, som finde den.

(446) Borgen: Peter, hvordan kan I tro det, som I tror det?

(447) Peter: Fordi vi elsker vor Frelser, Mikkell. Vi elsker ham saadan, at vor Kritik, hvis vi har nogen, den falder væk af sig selv, og vor Forstand staar stille, og vi synes om *alt*, hvad han siger og gør — og det er den store Kærlighed. Ja, det *kan* være en Rædsel at skulle tro ham, Mikkell, men det var dog en større Rædsel ikke at kunne tro ham. Og vi tror ham.

(448) Borgen: Derfor behøver man ikke i Bogstavens Trællefrygt...

(449) Peter: Jo, Mikkell, vi kan have lykkelige Timer, om nogen kan. Vort Liv er jo een stor Glæde, den, vi har i Vente engang. Vi behøver ikke at ty til Kortspil og Drik og Dans og den Slags Fattigdomme for at være glade. At du vil bebrejde os vor Døds længsel, Mikkell! Vil bebrejde os, at vi elsker vor Frelser saadan, at vi næsten hver Time paa Dagen længes efter ham og efter at komme bort fra al Jordens Synd og være sammen med ham i Himlen!

(450) Borgen: Ja, det ved Gud jeg vil. Det er ved Gud i alle de Riger og Lande en fattig Frelser at have, en, der troner et Sted langt borte, og som man maa nøjes med at gaa og længes efter. Min Frelser ham har jeg hos mig omtrent hver Time paa Dagen,

⁸⁵*salverer*: Kommer af det latinske "salvare" (frelse) og bruges (som her) næsten udelukkende reflektivt - dels i betydningen at bringe sig i sikkerhed, at redde sig, dels i mindre egentlig grad, eksempelvis at klare sig ud af en knibe, at komme over en vanskelighed eller at hytte sit eget skind. [ODS]

⁸⁶*Matthæus syv tretten*: "Gå ind ad den snævre port; for vid er den port, og bred er den vej, der fører til fortabelsen, og der er mange, der går ind ad den. Hvor snæver er ikke den port, og hvor trang er ikke den vej, der fører til livet, og der er få, som finder den!" (NT: Matt. 7,13-14).

som du siger. Han er aldrig skilt fra mig, undtagen naar jeg selv fjerner mig, i Synd — med daarlig Samvittighed. Han forædler min Sorg, han uddyber min Glæde, han vil gøre mig Livet til evig Lykke og Døden til en kortvarig Løgn.

(451) Peter: Ja, Ordene, Mikkel, Ordene dem har *du*, men det er jo ikke nok. — Men vi skal visst have en Dryp mer i vore Fingerbøller⁸⁷?

(452) Borgen: Jeg skal ikke have mer Kaffe.

(453) Peter: Jo, du skal. Visstsaa! Kirstine! Kirstine! Jamen hører hun da ikke? Kirstine!

(454) Borgen: Hahaha!

(455) Peter: Hvad ler du ad, Mikkel? Aah, jamen saa kan jeg jo hente den selv. — Naa, lille Anne, er det dig, der kommer? Det var Jomfru Blaa,⁸⁸ min Pige. Kan du tage os hende?

(456) Borgen: Du har giftet dig med en General, Peter, hvad? endda en klog General. Er det derfor, I har levet lidt paa Krigsfod før i Tiden?

(457) Peter: Skænk til Mikkel først, min Pige.

(458) Borgen: Synes du, jeg skal have mer, Anne?

(459) Anne: Ja.

(460) Borgen: Saa kun en halv. Er din Mor da ikke i Køkkenet?

(461) Anne: Jo. Men — Anders er der ogsaa.

(462) Borgen: Skænk til, skænk til! om det saa skal løbe over i Underkoppen.

(463) Peter: Hvad bestiller I derude?

(464) Anne: Mor læser højt af ”Lammets Sang”.

89

(465) Peter: Hør godt efter, min Pige, hør godt efter. Kanden kan du stille der, hvis vi vil have mer. (*Anne ud.*) Se, Mikkel, du kan jo nok tænke dig, hvad Indtryk det gjorde paa mig, da jeg hørte om Anders og Anne. Jeg er en fattig Mand, meget fattig; om det saa er Telefonen der, som jeg haardt nok kan have Brug for som Skrædder, saa har jeg maattet sige den af fra Kvartalets Udløb. Nu kunde det med et se ud til, at jeg skulde blive Svigerfar til Borgensgaard. Og jeg tænkte længer: sæt nu gennem mig og min Datter, sæt nu den Naade skulde times⁹⁰ os fra Herren, at gennem os uværdige skulde Borgensgaard vindes for Guds Rige? Ja, saadan tænkte jeg, Mikkel, og det svimled for mig. Indtil jeg forstod, at det var Hovmods Synd,⁹¹ det var den gamle

⁸⁷*Fingerbøller*: Udtrykket bruges i spøgefuldhed om, hvad der er på størrelse med et fingerbøl, især om en meget ringe mængde af en væske. At udtrykket her er lagt i munden på en skrædder vidner om Munks humoristiske sans. [ODS]

⁸⁸*Jomfru Blaa*: Kaffejomfru - navn for en lille kaffekande der oprindeligt var af ler, men her blandes udtrykket med en meget udbredt nyere model af blå-emalieret metal, i folkemunde kendt som madam blå. [ODS]

⁸⁹*Lammets Sang*: Lammets sang i NT: Johannes' Åbenbaring 15,3-4: ”Store og underfulde er dine gerninger, du Herre, Gud, Almægtige, retfærdige og sande er dine veje, du folkenes konge. Hvem må ikke frygte dig, Herre, og ære dit navn? For du alene er hellig, alle folkeslag skal komme og tilbede dig, for dine retfærdige domme er blevet åbenbare.”

⁹⁰*times*: Betyder ”hænde” eller ”vederfares en”. [ODS]

⁹¹*Hovmods Synd*: Reference bl.a. til GT: Ordsprogenens Bog 21,4 og Siraks Bog 10,13 i De Apokryfe Skrifter.

Adam⁹² i mig, der rejste sig, med sit Begær efter Magt og Herlighed, og Guds Aand maatte minde mig om, at Herrens Vilje gaar ikke gennem ydre Ting og Giftermaal og alt saadan noget, som vi kan lave Mønstret til.

(466) Borgen: Hm. St! St! St!

(467) Peter: Ja, Mikkell, det var haardt at slippe alt det. Det var et Offer, det maa du tro. Men saa forstaar du ogsaa nok, at nu er der ikke noget at gøre. Det eneste er da, om Herren virkelig skulde høre min Bøn.

(468) Borgen: Din Bøn?

(469) Peter: Ja, Mikkell, fra den Dag af jeg forlod dig og dine og blev omvendt, er der ikke gaaet en Aften, uden jeg har bedt for dig. Der ser du, det er Alvor for os. For, Mikkell, du beder vel ikke for mig?

(470) Borgen: Det gør jeg ganske visst ikke, men ...

(471) Peter: Saa bare een Ting til. Naar jeg er sammen med de andre Guds Børn rundt omkring fra, og vi hilser hverandre med helligt Kys efter Skriften og synger vore Salmer og beder vore Bønner og drikker Kaffe under aandelig Samtale, saa er jeg saa lykkelig og taknemmelig. Naar du, Mikkell, er til jere Forsamlinger, føler du dig saa ogsaa hjemme og synes, alt er dog saa dejligt og godt?

(472) Borgen: Ja. Ja, jeg gør.

(473) Peter: Gør du nu ogsaa det, kære Mikkell?

(474) Borgen: Hvor skal du hen med det Spørgsmaal?

(475) Peter: For hvis du var saa tilfreds, Mikkell, hvorfor ventede du dig saa en — Reformantor⁹³, som de siger, af Johannes? Saa var der jo ingenting at reformere. Vel?

(476) Borgen: Saa meget er rigtigt: jeg har engang haabet og troet, at Johannes var Manden med Rommen. Det fragaar jeg ikke. Den kraftige — den mægtige Tepunch, den Gamle bryggede os, den er ligesom rakt til for mange. Han begyndte selv i sin Alderdom at fortynde den, for at den skulde slaa til; værre er det blevet med Tiden; og nu kan det ske mig ved vore Stævner, naar vi rejser os og klinker og drikker og siger Ah, at det smager mig som lunkent Vand, og jeg skæver over til de andre, om vi staar og skjuler noget for os selv og for hinanden: Rom? mere Rom! kommer der ikke en med Rom? længes vi ikke alle efter Manden med Rommen? — Nu, dertil er intet at sige. Har vi toppet, maa vi dale. Evig Stilstand⁹⁴ er Død.

(477) Peter: Og saa skal opspædet Grundtvigianisme hjælpe? — Aah, Mikkell, kom over til os!

⁹²*den gamle Adam*: Bibelsk reference til arvesynden bl.a. kaldet "det gamle menneske" i NT: Romerbrevet 6,6 og Efeserbrevet 4,22.

⁹³*Reformantor*: Peter, som er en ulærd mand, udtaler ordet "reformator" forkert. I kristendommens historie var Martin Luther (1483-1546) en af de største reformatorer. Ordet kommer af det latinske "re-formare" og betyder at indføre gennemgribende ændringer i noget, at forandre eller omdanne samt især i betydningen: at indføre en ny og bedre ordening, praksis. [ODS]

⁹⁴*Evig Stilstand er Død*: Citat fra H.V. Kaalunds "Jeg elsker den brogede Verden".

- (478) Borgen: Det sker aldrig.
- (479) Peter: Sig det ikke! husk, vi lever i Undernes Land.
- (480) Borgen: Undernes Land?
- (481) Peter: Underne i Menneskehjerterne. Herren er Undernes Gud.
- (482) Borgen: Haa! den Slags!
- (483) Peter: Han er mægtig til alle Ting — ogsaa til at tage dig ud af Vantro og Vildfarelse.
- (484) Borgen: Vantro og Vildfarelse?
- (485) Peter: Ja, Mikkel, den Vantro og Vildfarelse, hvori du har levet dit Liv.
- (486) Borgen: Jasaa. Vantro og Vildfarelse.
- (487) Peter: Du skal ikke drikke lunkent Vand længere, kære Mikkel. Herren selv byder dig Ordets uforfalskede Mælk.

95

- (488) Borgen: Mælk?!
- (489) Peter: Mikkel!
- (490) Borgen: Vantro og Vildfarelse — saa? Saa jeg har levet i — mageløst — storartet! Da jeg overtog Gaarden, da var der ikke et Gran, ikke eet Gran levende Kristendom i Sognet, jeg begyndte, ene, ingen var med mig, end ikke min Kone, ingen undtagen Gud; gamle Schöpfe, Rationalist som han var, tordnede trofast imod mig Søndag efter Søndag, og Værket skred, Samlingshuset rejste sig, Skolen rejste sig, Ungdomsskolen kom til, Sangen gik sejrende ud over Sognet, ind i Hjemmene, ind i Hjerterne, Folk flokkedes til Møderne, og alt det, alt det, jeg i snart 50 Aar har bygget op og faaet Guds Velsignelse til, det skyldes altsaa Vildfarelse og Vantro.
- (491) Peter: Hja, skal vi regne efter ydre Resultater, saa er der Missionsfogte, der i de sidste 20 Aar...
- (492) Borgen: Og jeg selv — naar min By af Sjæl over Stjer — min Sjæl af By over Stjerne for⁹⁶ — og min Daab, hvor Gudsfigre granne⁹⁷ slog Kors for min Pande, og min Lykke ved at vide, hvordan jeg der mig selv uafvidende var lagt i Guds Faderfavn, og min Altergang, hvor jeg mærkede Gudsordet selv, Kristus lyslevende, der kom og bar mine Synder bort, og jeg gik hjem i Solskin og følte mig sprængende lykkelig og syngende fri, og de Tusinde Gange, hvor et Fadervor har givet mig ny Varme, nyt Lys, nyt Liv, naar jeg følte mig ensom eller raadvild — eller falden, og

⁹⁵*Ordets uforfalskede Mælk*: Reference til følgende bibelske passage: "Derfor skal I aflægge al ondskab og al svig og hykleri og misundelse og enhver bagtalelse og som nyfødte børn hige efter ordets rene mælk, for at I ved den kan vokse op til frelse, så sandt I har smagt, at Herren er god" (NT: 1. Pet 2,1-4).

⁹⁶*min Sjæl af By over Stjerne for*: Lettere forfejlet citat fra N.F.S. Grundtvigs salme "Hyggelig, rolig" (1836), hvor det i sjette strofe lyder: "når under sang med dit vingede ord sjælen af by over stjernerne for?" [DDSO]

⁹⁷*Gudsfigre granne*: Formuleringen er hentet fra N.F.S. Grundtvigs salme "Sov sødt, barnlille" (1844). Ordet "granne" bruges om udseende: smuk, pæn, men også statelig og prægtig. [DDSO & ODS]

Ordet, Ordet, naar jeg hørte det, og Ordet i min Mund, det er altsammen, har altsammen været, er altsammen nu Vantro og Forvildelse og Forvildelse og Vantro. — Den Gamle selv, Grundtvig selv, hans Liv var vel saa ogsaa Vantro og Forvildelse?

(493) Peter: Jeg har aldrig læst noget af ham, Mikkel, og kender egentlig saa lidt til ham.

(494) Borgen: Du skal ikke luske uden om. Han staar vel ikke til at redde?

(495) Peter: Vi Mennesker skal jo ikke dømme, Mikkel.

(496) Borgen: Hoho, det er nok ikke saa nemt endda at kende Forskel paa Guds og Satans Disciple. Eller er du bange og tør ikke svare mig?

(497) Peter: Guds Børn kender ikke til Frygt, Mikkel. For os kan ingenting fortræde. Ja, se, Grundtvig — du ved jo selv, Mikkel, at han var den Mand, der hele sit Liv led af Tvivl og Kamp, saa Vissigheden og Freden med Gud, det har han jo altsaa ikke kendt.

(498) Borgen: Saa er det jo oplagt.

(499) Peter: Og hans Efterfølgere er jo ikke troende og omvendte Mennesker, saa for mig at skønne ...

(500) Borgen: For dig at skønne?

(501) Peter: Ja, saa er Grundtvig jo gaaet fortabt, Mikkel.

(502) Borgen: For Peter Skrædder at skønne er Nicolai Frederik Severin Grundtvig i Helvede! — Anders! Anders!

(503) Anders: (*ind*) Ja, Far.

(504) Borgen: Denne Pige — hvad hedder hun? — Anne, ja, hun skal blive din, den Onde lyne mig skal hun saa, om jeg saa selv skal trække hende ud af Tugthuset her...

(505) Anders: Jamen, Far ...

(506) Kirstine: Du glemmer, Mikkel Borgen, du skal staa til Regnskab for hvert utilbørligt Ord.

(507) Borgen: Men i Aften er der ingenting at stille op. Spænd for!

(508) Anders: Jamen, Far ...

(509) Borgen: Spænd for! — Og saa siger jeg Godnat, Peter Skrædder ...

(510) Peter: Mikkel! Mikkel! du er ikke bøjet nok endnu. Dine Hovmodsplaner med Johannes har Herren maattet forstyrre. Tving ham nu ikke til ogsaa...

(511) Borgen: Om Johannes vil jeg ikke høre et Kvab⁹⁸ af din Mund.

(512) Peter: Ikke mig, men Herren skal du høre, Mikkel. Du skal prøves mere endnu. Aah, jeg vil bede for dig, at Herren ikke skal opgive dig, men bøje dig helt ned i Støvet — hvad er det? — Hallo, hallo — ja, det er — ja — nej, ikke endnu — ja, de er lige ved at tage af Sted — hvad? — nej, se da — saa? — ja, jeg skal nok sige det — ja, god Bedring! — Godnat.

⁹⁸Kvab: Ordet betyder ”muk” eller ”brok”, jf. ”kvæk”. [ODS]

- (513) Borgen: Hvad er det? Hvad siger du God Bedring til?
- (514) Peter: Underligt, forunderligt, Mikkell! Ja, sandelig, sandelig, vi lever i Undernes Land.
- (515) Borgen: Hvad er det?
- (516) Peter: Just som jeg siger, at du skal prøves mere, ringer Mikkell, din Søn, at Inger er blevet saa heftig syg.
- (517) Borgen: Er Inger? Jamen det er vel bare...
- (518) Peter: Nej, det er visst noget særligt, saa vidt jeg forstod.
- (519) Borgen: Saa? saa maa vi skynde os.
- (520) Peter: Nu vil jeg da rigtig saa hjertensinderlig ønske for dig, kære Mikkell, at Herren maa naa dit Hjerte denne Gang, hvor haardt han saa end skal slaa til.
- (521) Borgen: Hvad er det, du siger, Menneske? Jeg tror, Gud hjælpe mig, du staar og ønsker, min Svigerdatter maa dø.
- (522) Peter: Sjælens Frelse gaar forud for alt. Kan det ikke naas paa anden Maade, ja, saa, kære Mikkell, ønsker jeg det i Jesu Navn.
- (523) Borgen: Saa det gør du? saa det gør du?
- (524) Anne: Herre Jesus, hjælp, Herre Jesus!
- (525) Borgen: Ved du, hvad Svar der gives paa det?
- (526) Kirstine: Mikkell Borgen, tag dig i Agt!
- (527) Anne: Anders, Anders, han slaar min Far ihjel.
- (528) Peter: Rør mig ikke, Mikkell!
- (529) Anders: (*udefra*) Styr dig, Far!
- (530) Borgen: Et eneste. *Det!*
- (531) Anne: Nej, nej.
- (532) Peter: Jeg har Vidner paa dig, Mikkell Borgen. Fordi du er den store Mikkell, maa en anden en vel ogsaa være til.
- (533) Borgen: Rejs ad Helvede til!
- (534) Peter: Nej, jeg vil ikke gaa dig i Vejen. — Vi mødes i Retten, din — Proprietærbølle.
- (535) Borgen: St! St! Hyp!

3. Akt: III

BORGENSGAARD

- (536) Borgen: (*ind, stivfrossen, tilsneet, Istapper under Næsen, i Øjenbryn, ved Øren*) Amtslægens Bil, Mikkel? hvad? er det ikke Jordemoderen?
- (537) Mikkel: De er her begge to.
- (538) Borgen: Er det noget med Barnet?
- (539) Mikkel: Det ligger galt.
- (540) Borgen: Det gjorde Johannes ogsaa. Og han er den mest velskabte af jer.
- (541) Mikkel: Kan min Hustrus Liv reddes, maa vi være glade, siger Doktoren.
- (542) Borgen: Siger han det! Hvad ved han om det, naar det kommer til Stykket? Han kan gøre, hvad han kan. Han bestemmer dog ingenting. Synes du — jeg skal gaa derop?
- (543) Mikkel: Inger er bevidstløs.
- (544) Borgen: Naa — ja — saa — gaa du, min Dreng, gaa du.
- (545) Anders: (*ind*) Hvordan gaar det, Far?
- (546) Borgen: Det skal nok gaa. Men du og jeg, Anders, vi faar en travl Nat.
- (547) Anders: Gør vi?
- (548) Borgen: Ja. Med at bede.
- (549) Anders: Ja, Far, det vil vi. Baade for Anne og for Inger.
- (550) Borgen: Mest for Inger, min Dreng. Anne — det klarer vi selv.
- (551) Anders: Aah, hvordan? Det er saa umuligt, saa umuligt.
- (552) Borgen: Stol paa Gud, Børn, og hold jert Krudt tørt, sagde Cromwell⁹⁹ til sine Soldater, de skulde over en Flod. Naar vi hjælper Ham deroppe, og han hjælper os, saa klarer sig alle Ting. Gaa nu ind til dig selv, Anders. Vi skal nok kalde paa dig, hvis der bliver noget at kalde for.
- (553) Anders: Skal vi da ikke bede sammen, Far?
- (554) Borgen: Min Dreng, naar det rigtig gælder, saa beder jeg helst alene.
- (555) Anders: Saa vil jeg ogsaa gøre det ene.
- (556) Borgen: Det ved jeg, Anders, det ved jeg og takker min Gud for det. Men læg dig kun paa Sengen, der er jo iskoldt derinde. Og for din egen Sag, du, vær bare ved trøstigt Mod.
- (557) Anders: Ikke for Inger, mener du?
- (558) Borgen: Jo, for alting. Det er jo dog Vorherres Vilje, der sker. (*Anders ud.*)
- (559) Johannes: (*rejser sig*) Herren være med dig!
- (560) Borgen: Ja, det er godt, Johannes.
- (561) Johannes: Sjældne fremmede i Aften, fornemme besøgende i Nat.
- (562) Borgen: Ja, Gudskelov er Doktoren ikke en daglig Gæst paa Borgensgaard.

⁹⁹*Cromwell*: Oliver Cromwell (1599-1658), engelsk puritaner, parlamentsmedlem og Lord Protector, skulle angiveligt have sagt til sine soldater: "Keep your faith in God, but keep your powder dry". [DSD & NN]

- (563) Johannes: Det er Herren og to Engle.
- (564) Borgen: Er det Doktor Houen, du kalder Herren?
- (565) Johannes: Nej, nej. Først kom Englene, en Kvindeengel og en Mandsengel.
- (566) Borgen: Saa ved jeg ikke, der er kommen fler.
- (567) Johannes: Saa kom Herren selv, Storfyrsten selv, kom med sin Le og sit Timeglas.
100
- (568) Borgen: Hold din Mund, Johannes.
- (569) Johannes: Hvorfor er du bange, du lidetroende?¹⁰¹ Jeg er jo endnu ikke gaaet til min Far.
102
- (570) Borgen: Gaa ind til dig selv! gaa i Seng!
- (571) Johannes: Men i sin Fædreneby gjorde han ingen kraftige Gerninger; thi de troede ham ikke.
103
- (572) Mikkel: (*ind*) Saa er Barnet kommet, Far.
- (573) Borgen: Nej da! Var det saa en Dreng, som hun lovede mig?
- (574) Mikkel: Ja, det var en Dreng.
- (575) Borgen: Der ser du, Mikkel, Inger holder, hvad hun lover. Og Gud svigter ik — —
- (576) Mikkel: Han ligger i en Balje, Far. Han er klippet i 4 Stykker.
- (577) Borgen: Mikkel! — Og Inger — Inger da?
- (578) Mikkel: Bevidstløs.
- (579) Borgen: Mikkel! kunde du bede!
- (580) Mikkel: Du kan jo, Far. (*Ud.*)
- (581) Borgen: Jeg skal ogsaa nok — skal ogsaa nok. — Almægtige Gud, barmhjertige Gud! ikke mere! for din Kærligheds Skyld, ikke mere. Du har skænket mig Bægeret bredfuldt¹⁰⁴. Nu beder jeg: lad det ikke, aah, ikke flyde over. Hvad skaber du dig for?
- (582) Johannes: Jeg hilser min Fars Storvasal¹⁰⁵. Han gik jo herigennem med Barnet. Ja, havde I troet paa mig, var dette ikke sket. Nu mægter jeg ingenting.

¹⁰⁰*sin Le og sit Timeglas*: Her kobles døden og tiden.

¹⁰¹*Hvorfor er du bange, du lidetroende*: Bibelsk reference til NT: Matt. 8,26, hvor Jesus lægger stormen, som fiskerne er bange for.

¹⁰²*Jeg er jo endnu ikke gaaet til min Far*: Bibelsk reference til NT: Johs. 20,17, hvor den genopstandne Jesus møder Maria Magdalene.

¹⁰³*ingen kraftige Gerninger, thi de troede ham ikke*: Bibelsk reference til NT: Matt. 13,57-58: "Men Jesus sagde til dem: "En profet er ikke miskendt undtagen i sin hjemby og i sit hus." Og han gjorde ikke mange mægtige gerninger dér på grund af deres vantro."

¹⁰⁴*bredfuldt*: Fyldt helt til randen. [ODS]

¹⁰⁵*Storvasal*: Ordet "vasal" kommer af middelalderlatinske "vasallus" og betegner en lensmand, fyrste eller konge, der står under en anden fyrstes eller konges overhøjhed. "Storvasalen" er, ligesom "Storfyrsten", et andet ord for den personificerede død. [ODS]

- (583) Borgen: Anders! — Aah, Herregud, sover han allerede? aah Herregud, han har jo ogsaa sit eget.
- (584) Johannes: Hvor stor skal din Nød blive, før du falder ned og tilbeder mig?
- (585) Borgen: Johannes, vil du gøre din gamle Far en Glæde, da hold dig hos dig selv i Nat.
- (586) Johannes: Ah!
- (587) Borgen: Hvad stirrer du efter?
- (588) Johannes: Ser du ham da ikke? Der staar han jo.
- (589) Borgen: Anders! Anders! Anders!
- (590) Anders: (*ind*) Ja dog, Far.
- (591) Borgen: Faa ham væk, faa din Bror væk! han gør mig sindssyg — mig sindssyg ogsaa.
- (592) Anders: Johannes, kom her, kom ind med mig!
- (593) Johannes: De søger Druer paa Torne. Vinstokken gaar de forbi.¹⁰⁶ (*De to ud.*)
- (594) Maren: (*ind*) Bedstefar!
- (595) Borgen: Er du ikke i din Seng, lille Maren?
- (596) Maren: Jo, jeg er.
- (597) Borgen: Jamen hvad saa?
- (598) Maren: Men du raabte saa højt, Bedstefar.
- (599) Borgen: Aah, fik jeg vækket dig?
- (600) Maren: Ja, for vi er flyttet. Vi ligger derinde. Og ved du hvorfor? Fordi der skal komme en Lillebror.
- (601) Borgen: Hvem har fortalt dig det?
- (602) Maren: Det har da Mor. Synes du, der er noget ved det? Havde det saa endda været en Lillesøster.
- (603) Borgen: Synes du da, at Piger er bedre end Drengene?
- (604) Maren: Der er slet ingen Sammenligning. Man kan rigtignok mærke paa dig, det er længe siden, du har gaaet i Skole. Men det er sandt, du var jo ogsaa en Dreng.
- (605) Borgen: Det var jeg, Maren.
- (606) Maren: Saa har de visst ikke været saa slemme dengang. Nu er der aldrig Fred for dem — saa trækker de i Haaret — saa river de i Bøgerne — saa søler de med Blæk.
- (607) Borgen: Det er nu kun de uartige Drengene, der bærer sig saadan ad.
- (608) Maren: Det kan man naturligvis godt sige. Men naar nu der kun er af een Slags! Alligevel tror jeg nok, Mor har glædet sig til det. Og saa var det da ogsaa et kedeligt Uheld, hun skulde blive saa syg lige nu.

¹⁰⁶De søger Druer paa Torne. Vinstokken går de forbi: Bibelsk reference til Jesu lignelse om de falske profeter i NT: Matt. 7,15-20.

- (609) Borgen: Derfor har Vorherre ogsaa bestemt, at den lille Dreng ikke skal komme foreløbig.
- (610) Maren: Har han?
- (611) Borgen: Ja, og kan du nu gaa ind og bede til den kære Jesus, at han vil gøre Mor rask igen.
- (612) Maren: Jamen det vil han ikke.
- (613) Borgen: Vil han ikke?
- (614) Maren: Nej, for hun dør i Nat.
- (615) Borgen: Hvad er det for Vrøvl, du kommer med, Barn?
- (616) Maren: Jo, det siger Farbror. Og saa vil Farbror opvække hende. Ligesom den Mand, du ved nok, du selv har fortalt mig om. Og den lille Pige. Og saa skal vi allesammen takke Gud.
- (617) Borgen: Lille Maren, kan du saa gaa ind og putte dig. Er Inger ogsaa derinde?
- (618) Maren: Jamen hun sover. Og hun er ogsaa saa rent for lille. Hun forstaar slet ingenting.
- (619) Borgen: Nej, men kan du nu gaa ind til Inger og putte dig godt ned under Dynen, og inden du falder i Søvn, kan du saa sige af hele dit Hjerte ”Kære Gud Fader, vil du ikke nok gøre Mor rask igen? det beder jeg om i Jesu Navn. Amen.” Kan du sige det af hele dit Hjerte?
- (620) Maren: Kære Gud Fader, vil du nok gøre Mor rask igen i Jesu Navn. Amen. Jo, det skal jeg nok.
- (621) Borgen: Men husk nu: af hele dit Hjerte.
- (622) Maren: Ja, det skal jeg nok. Godnat, Bedstefar.
- (623) Borgen: Godnat, min Skat. (*Johannes stille ind.*)
- (624) Maren: (*bliver*) Nej se, der kommer Far.
- (625) Mikkel: (*ind*) Jeg kan ikke holde ud at være deroppe.
- (626) Borgen: Gør dig stærk, min Dreng, gør dig stærk.
- (627) Mikkel: Jeg ser jo, hvor det bærer hen.
- (628) Borgen: Bærer hen! Har I da ikke andet at tale om allesammen? Glemmer I, at ogsaa jeg er et Menneske, jeg er kun et Menneske, en gammel Mand.
- (629) Mikkel: Far, jeg tror ikke, jeg kan taale at miste hende.
- (630) Borgen: Du skal ikke miste hende, Mikkel, saa hør mig dog. Gud skal nok — der skal nok — —
- (631) Mikkel: Far, vil du ikke nok tjene mig i, *hvis* hun dør — vil du ikke nok hjælpe mig til at slippe for at høre mere end nødvendigt om Guds Prøvelser og Guds Fadersind

og „han, som har hjulpet hidindtil”¹⁰⁷ og alt det. Jeg har ligesom for megen Respekt for min Fars Gud til at taale det.

(632) Borgen: Mikkel! min Søn! min Søn!

(633) Mikkel: Og een Ting til: vil du love mig, Far, at du vil leve, til Anders og Anne bliver gift, saa Maren og Lilleinger ...

(634) Borgen: Almægtige Gud! nu flyder det over, nu flyder Bægeret over. Det maa ikke ske — du nænner det ikke — lad det ikke ske, tag ikke Inger fra os. — Mikkel, min egen Dreng, skal vi følges ad derop?

(635) Mikkel: Hm! Saa stærk du er, gamle Far!

(636) Borgen: Ja, for jeg holder Gud i Haanden, jeg holder jo... kom! (*De ud.*)

(637) Maren: Farbror, dør Mor ikke snart?

(638) Johannes: Vil du saa gerne det, lille Pige?

(639) Maren: Ja, for saa skal du jo opvække hende.

(640) Johannes: Det bliver visst ikke til noget.

(641) Maren: Hvorfor?

(642) Johannes: De andre giver mig ikke Lov.

(643) Maren: Jamen hvad saa med Mor?

(644) Johannes: Saa kommer din Mor op i Himlen.

(645) Maren: Jamen det bryder jeg mig slet ikke om.

(646) Johannes: Lille Pige, du ved jo slet ikke, hvad det vil sige at have en Mor i Himlen. — Se, her er et Uldtæppe. Saadan! nu fryser du ikke. Og saa sætter vi to os her paa Slagbænken¹⁰⁸, og jeg forklarer dig, hvordan det er at have sin Mor i Himlen.

(647) Maren: For det har du jo, Farbror. For det var jo Maren, gamle Maren, som jeg er kaldt op efter.

(648) Johannes: Næ, hun hed nu Marie; men det skal du ikke bekymre dig om. Ser du, at have sin Mor i Himlen — —

(649) Maren: Er det bedre end at have hende her paa Jorden?

(650) Johannes: Det kan du jo sige dig selv. At have en Mor i Himlen det er himmelsk. Den, der har det, er aldrig alene.

(651) Maren: Ikke?

(652) Johannes: Nej, vi er aldrig alene. Hver Gang vi gør en god Gerning, smiler hun hen til Vorherre, og han nikker venligt igen; straks mærker vi, nu er vor Mor stolt af os; det gør os saa glade; for en Mors Smil og et Barns Glæde er et og det samme. Det kan du jo sige dig selv.

¹⁰⁷han, som har hjulpet hidindtil: Citat: Førstelinje eller titel i salme af N.F.S. Grundtvig fra 1845-50, der hovedsagligt benyttes ved begravelser. [DDSO]

¹⁰⁸Slagbænken: Ældre nydansk ord som betegner en bänkformet kiste. [ODS]

- (653) Maren: Men hvis vi er onde, græder hun saa?
- (654) Johannes: Saa græder hun, og hendes Taarer drypper ned paa vort Hjerter — det kaldes for Anger; men til hver en bedrøvet Mor smiler Gud Fader; men et ondt Menneske, naar han mærker Guds Smil i sin Moders Taarer derinde i Hjertet, saa kommer han selv til at græde, og saa bliver han blød og god.
- (655) Maren: Jamen, hvis vi kommer i Fortræd, hvad saa?
- (656) Johannes: Det Barn, der har en Mor i Himlen, kan ingen gøre Fortræd.
- (657) Maren: Smedens Ole brak¹⁰⁹ da sit Ben i Fjor.
- (658) Johannes: Hjam det er jo bare paa Legemet.
- (659) Maren: Naa. Men Mor selv, længes hun da ikke efter mig — og saa Inger naturligtvis?
- (660) Johannes: Lille Pige, hun er jo altid hos jer. Hvordan tror du, hun kunde være i Himlen, hvis hun skulde undvære jer? Der er ingen, man ved, man altid har hos sig, som Ens Mor, der er død.
- (661) Maren: Ikke engang den levende?
- (662) Johannes: Hun har jo saa meget andet at passe.
- (663) Maren: Hun skal malke og skrubbe Gulve og vaske op. Alt det er den døde fri for. Det kan jeg jo sige mig selv.
- (664) Johannes: Ja, ja.
- (665) Maren: Jeg vilde nu alligevel heller have, at du opvakte hende, Farbror, saa vi kunde beholde hende her.
- (666) Johannes: Menneskebarn! Menneskebarn! — Nu skal du i Seng, lille Pige.
- (667) Maren: Godnat, Farbror. — Aah, du er saa god.
- (668) Johannes: Ingen er god uden Gud. Al vor Godhed vælder fra ham.
- (669) Maren: Vil du saa ikke nok opvække hende?
- (670) Johannes: Hvis jeg faar Lov af de andre, saa vil jeg.
- (671) Maren: Det skal jeg nok sørge for. Vil du dække mig til?
- (672) Johannes: Ja, og jeg vil sætte et Par af min Fars Engle til at passe paa dig i Nat. (*De ud.*)
- (673) Borgen: (*ind*) Gud Fader i Himlen, du er jo Lyset og Livet, du kan ikke sende os Mørket og Døden, du vil ikke tage hende fra os, Fader vor, du, som er i Himlen, helliget vorde dit — —
- (674) Amtslæge Houen: (*ind*) For Satan da, kommer det varme Vand?
- (675) Borgen: Den anden Vej, Doktor, til Køkkenet, der.

¹⁰⁹*brak*: Marens brug af den stærke bøjningsform på verberne - ”brak” samt ”opvakte” (repliknr. 665) - er i dag næsten helt forsvundet fra det danske sprog (ca. 100 eksisterer dog endnu). Munk giver herved stilen et arkaisk og dialektalt særpræg. Da begge forekomster imidlertid kommer fra pigen Maren, kunne en mulighed også være, at Munk har villet tegne et billede af en sprogbruger, som endnu ikke havde et fuldt etableret sprog. [ODS]

- (676) Mikkel: (*ind og ud*) Doktor, aah, skynd Dem, skynd Dem!
- (677) Borgen: Almægtige Gud, barmhjertige Gud!
- (678) Johannes: (*ind*) Vrager du endnu min Frelses Tilbud?
- (679) Borgen: Vig fra mig!
- (680) Johannes: Vé over jer, I, som kvæler Guds Herlighed med Ligstanken af jer Tro!
- (681) Borgen: Aah Gud! Aah Gud! Aah Gud!
- (682) Johannes: Et Ord kun, det koster dig kun et Ord.
- (683) Borgen: Johannes — nej, nej, det er jo dog Vanvid. — Aah Gud, hvad er Vanvid? Og hvad er der Mening i?
- (684) Johannes: Mikkel Borgen, nu nærmer du dig Guds Rige. Gør saa Skridtet fuldt ud!
- (685) Borgen: Frist mig ikke med — — —
- (686) Amtslæge Houen: (*ind*) Se saa, Mikkel Borgen. (*Johannes ud.*)
- (687) Borgen: Nej, nej, nej, sig det ikke, Doktor!
- (688) Lægen: Nu er Blødningen standset. Og Søvnens sund. Støder der ingenting til i Løbet af Natten — — —
- (689) Borgen: Almægtige Gud, Lov og Tak og Ære!
- (690) Lægen: Ja, jeg har gjort et anseeligt Stykke Arbejde i Nat.
- (691) Borgen: Det har De, Doktor. Og Tak, Doktor Houen, Tak, Tak! — Aah nej, jeg kan ikke takke. Gud velsigne Dem, Houen, Gud velsigne Dem, Houen!
- (692) Lægen: Og nu skal vi have en Del Kaffe.
- (693) Borgen: Ja, sandelig — Katinka, Katinka, vi skulde — — — hun kommer sig, ahahahahaha, hun kommer sig, Katinka. Vi skulde have lidt Kaffe, forstaar du, ahaha, Kaffe med Bønner i. — Doktor, maa jeg liste derop?
- (694) Lægen: Helt stille.
- (695) Pastor Bandbul: (*ind*) Godaften.
- (696) Borgen: Godaften. Næ, nu har jeg — Præsten! Godaften, Hr. Pastor, velkommen igen! Kender De —?
- (697) Præsten: Jo, baade Amtslægen — og Amtslægens Bil. Det var den, der fik mig til at gaa ind. Godaften, Hr. Amtslæge.
- (698) Lægen: G’aften. G’aften.
- (699) Borgen: Det var kønt gjort, Hr. Pastor. Tak skal De have. Ja, min Sønnekone blev syg. Barnet er dødt, men — men hun er frelst. Aah ja, Hr. Pastor, hvor er jeg lykkelig. Tak, at De kom! Men hvad i alle de Riger og Lande er De ude efter i saadan et Vejr?
- (700) Præsten: Jeg har været til Bagerens til Hjemmedaab.
- (701) Lægen: Naa. Hvordan gaar det? Faar det Krampe endnu?
- (702) Præsten: Ja, det gør, Hr. Amtslæge. Og det er jo saa lille.

- (703) Lægen: Altfor lille. De Bagere! De Bagere!
- (704) Borgen: Af med den Isfrakke, Snemand! Sid ned. Nu kommer der Kaffe.
- (705) Præsten: Jeg skal sandelig hjem. Det er sent.
- (706) Borgen: De kan køre med Doktoren til Præstegaarden. Gu' kan — visst kan De saa.
- (707) Lægen: Ja, det kan De godt. Det er jo et ræddeligt Vejr, kan man høre.
- (708) Præsten: Tak, mange Tak, det er jeg sandelig glad for, Hr. Amtslæge, mange Tak. Ja, det arter sig hen ad Snestorm til.
- (709) Borgen: Jeg titter lige derop. Sid ned. (*Ud.*)
- (710) Lægen: Man burde køre Dem i saadan et Vejr.
- (711) Præsten: Saamænd. Man gør jo ikke gerne Folk Ulejlighed.
- (712) Lægen: Ikke?
- (713) Præsten: Næ, og jeg betaler Forpagteren for hver km.
- (714) Lægen: Aha!
- (715) Præsten: Og saa en aaben Vogn! Anderledes i en lukket Bil som Deres. Forudsat da, vi kan komme frem.
- (716) Lægen: Selvfølgelig kan vi komme frem.
- (717) Præsten: Ja, Foget¹¹⁰ er imod os, Hr. Amtslæge, og Driverne...
- (718) Lægen: Min Herre, det er en Buick, og den, der kører den, mig.
- (719) Præsten: Bevare's. Ja, naar De mener — — jeg mente bare — —
- (720) Lægen: Det er sandt: vil De ikke henstille til Deres Ligsynsmænd her i Sognet, at de udfylder Attesterne korrekt. I begge dem fra forrige Maaned var der groft Sløseri.
- (721) Præsten: Det skal jeg saa gerne. Tænk, var der Sløseri!
- (722) Lægen: Det er jo helt uvidende Mænd. En Skandale i et Kultursamfund at beholde en Oldtidsordning¹¹¹. En Dødsattest burde altid udfærdiges af en Læge.
- (723) Præsten: Ja saamænd. Men set fra den anden Side — helt fattige Folk — de kan dog spare en Tikroner —
- (724) Lægen: En Dødsattest burde altid udfærdiges af en Læge.
- (725) Præsten: Det var jo saa afgjort det mest betryggende.
- (726) Lægen: For Resten bruger alle her paa Egnen, rige som fattige, disse Ligsynsmænd. Og ellers er Lig af Fattigfolk vel lige saa lidt eller meget døde som andre.

¹¹⁰Foget: Jf. snefog - fygen af sne, fygevejr. [ODS]

¹¹¹Oldtidsordning: Dødsattest blev indført ved lov i Danmark d. 9. juni 1829. Heraf fulgte at intet lig måtte begraves uden attest, som skulle udfyldes inden for 3 dage. I købstæderne skulle attesten udstedes af en autoriseret læge, men i købstæder uden læge og i landdistrikterne blev to mænd (ofte skolelærere og sognefogeder) på forslag af politimesteren udnævnt af amtmænd til at varetage denne funktion - disse kaldtes ligsynsmænd. Ligsynsmændsinstitutionen er gennem tiden blevet kraftigt kritiseret for fejl pga. manglende fagkundskab, og i dag skal ligsyn og dødsattest forordnes af en læge. [SAL]

- (727) Præsten: Jeg mente bare — en Sag har jo altid 2 Sider — man maa jo respektere —
— —
- (728) Lægen: En Skandale, siger jeg Dem. Jeg har kendt en Ligsynsmand, der var angst for Lig. Han stod og skottede igennem Døren hen til Liget: ”Ja, Ko’s¹¹² dog, hvor hun er død!”
- (729) Præsten: Næ tænk, ja, det var jo en virkelig Skandale. Det er jo ganske forkasteligt.
- (730) Borgen: (*ind*) Hun sover som en Guds Engel. Ja, værsgod, værsgod! — Det er som et rent Mirakel.
- (731) Lægen: Som dog jeg kan følge alle de naturlige Traade i. Ja, undskyld, min gode Mikkell Borgen, jeg vil ikke saare Deres religiøse Følelse, men da det nu er gaet saa godt, maa jeg vel tage mig Forlov at drille Dem lidt. Hvad tror De nu, der har hjulpet mest her i Aften: Deres Bøn eller min Præstation?
- (732) Borgen: Vorherres Velsignelse, kære Doktor, fra min Bøn til Deres Præstation, den har visst hjulpet mest.
- (733) Præsten: Ora et labora,¹¹³ sagde de gamle Munke jo.
- (734) Lægen: De tror maaske ogsaa paa Mirakler, Hr. Pastor?
- (735) Præsten: Ja, hvad mener De med ”tror”? Principielt kan Miraklets fysiske Mulighed aldrig negeres¹¹⁴, da Skaberen altid maa være det Skabtes Herre. Men baade religiøst og etisk set er det jo udelukket; et Brudd paa Naturlovene var jo en Forstyrrelse af Guds Verdensplan, og det herlige ved Gud er jo netop det, at vi kan stole paa ham. Populært sagt: Gud kunde selvfølgelig gøre Mirakler, men gør det ligesaa selvfølgelig ikke; og det takker vi for.
- (736) Lægen: Kristi Mirakler da?
- (737) Præsten: Ja, ved de store Knude- og Vendepunkter i Verdenshistorien stiller Sagen sig — kan Sagen stille sig noget anderledes.
- (738) Lægen: Naa saadan! I de afgørende Øjeblikke tillader den saa paalidelige Gud lidt Slinger i Valsen. Nej, min gode Pastor Bandbul, der er aldrig her i Verden sket og vil heller aldrig ibidem¹¹⁵ ske noget, som ikke den tilstrækkeligt kyndige og sikre Opsporer vil kunne paapege en naturlig Aarsag til.
- (739) Præsten: Ja, det er vel nærmest en Skønssag, en Trossag. De har Ret for Dem og jeg for mig, og vi kan respektere hinanden.
- (740) Borgen: Sært nok! altid tror disse Doktorer det, der er mindst ved at tro! Men de hjælper vel Folk i timelig Nød og Kropssager saa længe, at de selv rent glemmer, der er Aand og Evighed til.

¹¹²Ko’s: Dialektal (bl.a. lollandsk) stavemåde af kors. [ODS]

¹¹³Ora et labora: Latinsk udtryk fra 529, hvor Benedikt af Nurcia stiftede benediktinerordenen. Ordenen havde to vigtige opgaver: Fælles tidebønner og så at arbejde, hvilket blev udtrykt i det latinske slagord ”ora et labora” - ”Bed og arbejd”. [DSD]

¹¹⁴negeres: Kommer af det latinske ”negare” og betyder at benægte eller bestride rigtigheden, eksistensen af noget. [ODS]

¹¹⁵ibidem: Latin for ”samme sted”. [DSD]

- (741) Lægen: Ja, Mikkel Borgen, vi Læger er ikke religiøse, og det skal vi takkes for.
- (742) Præsten: Det var meget.
- (743) Lægen: De synes maaske, det var heldigt, om vi, naar vi kaldtes ud i Praxis, gav op, erklærede, her forelaa en Guds Straffedom, et Mirakel, som kun et Mirakel kunde hjælpe fra! Ærlig talt: det er dog visst bedre, ogsaa efter De Herrers Mening, at vi giver os til at undersøge, finder Skaden, udregner Aarsagen, bestemmer Medicinen og — Hvad er det?
- (744) Borgen: Aah, det er Johannes, der saver.
- (745) Præsten: Saver?
- (746) Borgen: Han har en lille Stiksav derinde. De ved jo, Hr. Pastor, han tror, han er Haandværker — De har jo set ham, ikke?
- (747) Præsten: Undskyld — jeg mener — men tror De ikke — jeg mener — var det dog ikke bedre — jeg mener — at faa ham bort?
- (748) Borgen: Min Dreng bliver hos mig, saa længe jeg er paa Borgensgaard.
- (749) Lægen: Johannes, han skal sgu nok komme sig. Lad ham kun være.
- (750) Borgen: Der hører De, Hr. Pastor, Doktor Houen tror ogsaa paa Mirakler. Ok! Ok!
- (751) Lægen: Selvfølgelig er jeg en Troens Mand; ellers var jeg en tarvelig Læge. Jeg har Tro til mig selv og min Videnskab og Tro paa de Mirakler, den har lært mig at gøre. ”Jeg gør Mirakler, og *de* bliver virkelig til noget.”¹¹⁶ Bare gaa ind paa Johannes’ Ideer og afvente en Lejlighed, hvor vi kan lede ham tilbage til den Situation, der forelaa, da han blev skør. Saa skal De se.
- (752) Borgen: Ok Doktor! Doktor!
- (753) Præsten: Gaa ind paa hans Ideer! Amtslægen kalder ham da ikke for — for — —?
- (754) Lægen: Jo, det ved Gud jeg gør, og jeg vilde ønske, De andre vilde gøre det samme.
- (755) Borgen: Og selv det, at Doktoren er den af alle, Johannes kan mindst med, gør ham ikke mindre viss i hans Sag.
- (756) Lægen: Ikke Tale om. Giv kun Tid. Mine Kure slaar aldrig fejl.
- (757) Johannes: (*ind*) Ah!
- (758) Lægen: Hil være dig, Rabbi¹¹⁷! Er du blevet forstyrret i din Hvile i Nat?
- (759) Johannes: Ja, jeg er holdt vaagen — vaagen.
- (760) Lægen: Er det Englenes Sang fra det Høje, Rabbi?
- (761) Johannes: Nej, et Æsel skryder paa Gaden. (*Ud*) .
- (762) Lægen: Naa! Tak for Kaffe. Vi skal vel af Sted.

¹¹⁶ *Jeg gør Mirakler, og de bliver virkelig til noget:* Citat fra fortællingen ”I Skoven”, fra Rudyard Kiplings ”Den ny Junglebog” (1895). V. Pios Boghandel - Povl Branner. Første oplag 1897. Femte oplag (10.-13. Tusinde) 1918, side 173 og 188.

¹¹⁷ *Rabbi:* Hebraisk for ”min mester”. [ODS]

- (763) Borgen: Doktor, De tager da ikke fortrydeligt op — De ved jo selv — — —
- (764) Lægen: Bevare's. Paa ingen Maade. Selvfølgelig.
- (765) Præsten: Maa det være mig tilladt at spørge, om Amtslægen ogsaa gaar ind paa denne Ide?
- (766) Lægen: Hvilken? Jeg hørte saamænd ikke rigtigt, hvad han sagde. Naa, lad mig lige se op til Patienten. Og saa kører vi. (*Ud*).
- (767) Præsten: Ja, mange Tak. Jeg er parat. — Kære Borgen, Tillykke, Tillykke med Guds Velsignelse i Nat.
- (768) Borgen: Tak, Hr. Pastor! Ja, han er den, der hører Bønnen, skønt vi kun er Støv og Aske.
- (769) Præsten: Jeg kan forstaa, det var strenge Timer for Dem.
- (770) Borgen: Ja, men nu vilde jeg ikke have undværet dem.
- (771) Præsten: Ogsaa det forstaaer jeg.
- (772) Borgen: Og dog, Hr. Pastor, helt fortroligt sagt: midt i al min Lykke i Aften lever dog den gamle Mikkel Borgen.
- (773) Præsten: Den gamle Mikkel —?
- (774) Borgen: Ja, ham, der ved, at i Overmorgen eller om en Maaned, naar Inger igen gaar oppe imellem os, saa vil han begynde at spørge sig selv: hvad er der egentlig vundet? nu er Inger den samme og Johannes den samme og Mik — og det hele som før — gamle Mikkel Borgen er ogsaa den samme — — og Doktors Ord —.
- (775) Præsten: Men kæreste Borgen dog!
- (776) Borgen: Ja, jeg er utaknemmelig, jeg er en Synder for Gud. Naa, der er Doktoren.
- (777) Lægen: (*ind*) Hun sover, som hun skal. De kan rolig gaa i Seng. Godnat.
- (778) Borgen: Godnat, bedste Doktor Houen. Og Borgensgaards Tak for i Nat. To Gæs gaar til Doktor til Julen.
- (779) Lægen: Jeg er ikke Dyrlæge. De dør under min Behandling, skal De se.
- (780) Præsten: Godnat, Borgen. God Bedring derinde! og Gud hjælpe Dem ret til det takkende Sind!
- (781) Lægen: Husk blot, en Spiseskefuld 3 Gange daglig. (*De ud.*)
- (782) Johannes: (*ind*) Gik de omsider?
- (783) Borgen: Ja, min Dreng, nu gik de, og nu gaar vi i Seng.
- (784) Anders: (*ind*) Hvordan gaar det, Far?
- (785) Borgen: Udmærket, Anders. Over al Forventning.
- (786) Johannes: Hm! han staaer der endnu. Han har staaet der hele Tiden. Det er hende, han venter paa.
- (787) Borgen: Johannes, gaa nu i Seng.

- (788) Johannes: Se der! nu gaar han igennem Væggen. Gamle Mand, giv mig din Tro. Før mægter jeg ikke at standse ham.
- (789) Borgen: Johannes, lille Johannes, Inger sover jo nu, der er ingen Fare paa Færde, du skal ikke ængste dig mer.
- (790) Johannes: Hører I — det er Leen; han hugg¹¹⁸ fejl, hugg imod.
- (791) Anders: Det er jo Doktorens Bil, der starter. Se Lyset! nu bakker han ud.
- (792) Johannes: Blændende hvid! Vil du standse!
- (793) Borgen: Aah ja, det samme. Lille Johannes!
- (794) Mikkel: (*ind*) Saa! nu døde hun da.
- (795) Borgen: Hvad?
- (796) Mikkel: Hun sank pludselig sammen i Søvn.
- (797) Borgen: Inger? Du lyver, Dreng, nu lyver du, Dreng.
- (798) Anders: Jamen — Doktoren kom jo lige derfra.
- (799) Mikkel: Kom da! se selv! (*De ud.*)
- (800) Johannes: Stands! vil du ikke? I min Fars Navn byder jeg dig: giv hid, giv mig Sjælen hid! Du skal det. Vil du det ikke? Saa gaa da. Men jeg stævner dig hid igen. Naar Troens Time kommer, bringer du hende tilbage.
- (801) Mikkel: (*ind med de to andre*) Hele Aftenen har jeg vidst det, Far.
- (802) Borgen: Herren gav, Herren tog....
- 119
- (803) Anders: Doktoren — vi maa ringe.
- (804) Mikkel: Kan du ringe efter en Doktor mod Døden, Anders, saa ring.
- (805) Johannes: Hun er ikke død, hun sover.
- 120
- (806) Mikkel: Tror du, Johannes?
- (807) Anders: Mikkel dog!
- (808) Borgen: Herren gav, Herren tog.
- (809) Mikkel: Vil du se den sovende, Lille-Bror?
- (810) Anders: Nej, lad ham ikke, Mikkel.
- (811) Johannes: Vis mig Stedet, hvor I har lagt hende.
- 121
- (812) Mikkel: Hvorfor maa Johannes ikke se hende, Anders? Han er vel den af os, der lider mindst.

¹¹⁸*hugg*: En ældre (stærk) bøjningsform af verbet "huggede". [ODS]

¹¹⁹*Herren gav, Herren tog*: Citat fra GT: Jobs Bog 1,21, hvor Gud prøver den retskafne Job: "Nøgen kom jeg ud af moders liv, nøgen vender jeg tilbage! Herren gav, Herren tog, Herrens navn være lovet."

¹²⁰*Hun er ikke død, hun sover*: Bibelsk reference til Jesu helbredelse af synagogeforstanderens datter (bl.a. NT: Matt. 9,24).

¹²¹*Vis mig Stedet, hvor I har lagt hende*: Bibelsk reference til genopvækkelsen af Lazarus i NT: Johs. 11,34.

- (813) Borgen: Herren gav, Herren tog.
- (814) Anders: Man ved aldrig, hvad han kan finde paa.
- (815) Mikkel: Der kan ikke findes paa noget værre, end der allerede er fundet paa.
- (816) Johannes: Far, herliggør dit Navn! (*De tre ud.*)
- (817) Borgen: Herren gav, Herren tog. Herren gav, Herren tog.
- (818) Johannes' Røst: Agathe!
- (819) Borgen: (*Johannes bæres ind*) Hvad nu? Aah, er han død?
- (820) Mikkel: Nej, Far, det er ikke den Slags, der dør.
- (821) Anders: Han faldt om, strax han saa hende; men han aander da.
- (822) Borgen: End ikke denne Naade undes os. Bær ham ind! bær ham ind! Herren gav, Herren tog, Herrens Navn....

4. Akt: IV

BORGENSGAARD

Inger er lagt i Kiste. 9 Lys ved Hovedgærdet. Lagener for Vinduerne. Borgen staar støttet mod Væggen og stirrer paa hendes Ansigt selv livløs; kun hans Hage bevæger sig.

- (823) Mikkel: (*i Døren*) Værsgod og tag Cigarer! (*Lukker Døren efter sig.*) Der er et stort Følge, Far.
- (824) Borgen: Hm.
- (825) Mikkel: Nu er Præsten kommen.
- (826) Borgen: Saa skal vi — vel af Sted — til Kirke — snart?
- (827) Mikkel: Nu skal han da have sin Kaffe først.
- (828) Borgen: Hm.
- (829) Anders: (*ind*) Far, de har fundet Spor af Johannes.
- (830) Borgen: Hvor?
- (831) Anders: I Smedebankerne. Han havde gravet sig igennem Sneen ned til en Rævegrav og haft Baal og kogt Kartoffler i et gammelt Mælkespandelaag. Og din gamle Kørekappe laa der ogsaa.
- (832) Borgen: Ak, saa er han ikke død — ikke død endnu.
- (833) Anders: Tænk, Far, der har han maaske været i alle 5 Dage.
- (834) Borgen: Nu var han der ikke?
- (835) Anders: Nej, men der var Spor, der førte ad Borgensgaard til.

- (836) Mikkel: Skal vi ikke snart lukke Døren op, saa Folk kan se?
- (837) Borgen: Mikkel! du slaar mig ihjel.
- (838) Mikkel: Efter Begravelsen, Far — vil du saa ikke nok — tage dig af det — jeg mener, faa Folk til Bords og alt det? Jeg tror, jeg bliver paa Kirkegaarden, lidt, naar de andre er gaaet.
- (839) Anders: Mikkel, du vil da ikke....?
- (840) Mikkel: Ingenting, Bror Anders, ingen Verdens Ting.
- (841) Borgen: Jeg skal gøre det, Mikkel.
- (842) Mikkel: Tak, Far. Ja, Inger, saa skal vi vel til at have Laaget paa dig.
- (843) Anders: Aah, aah! Far! holder vi det ud?
- (844) Borgen: Lad Præsten først — bede en Bøn, Mikkel.
- (845) Mikkel: Ja, ja, det skal ske under fuld Musik, som sig hør og bør. Der kommer han vel. Saa har han faaet sin Kaffe.
- (846) Præsten: (*ind med Lægen*) Saa blev alt dog ikke det samme som før, som De klagede over sidst.
- (847) Borgen: Vi var nok for visse, ja.
- (848) Præsten: Mennesket spaar, men — aah, der ligger hun. Naar jeg mindes den Dag — hendes Smil, da hun bød mig Kaffe! Aah, det er strengt, det er strengt.
- (849) Borgen: Dette her er godt for noget, Hr. Pastor. Ellers var det jo ikke sket.
- (850) Præsten: Det var et Troens Ord.
- (851) Lægen: Husk, unge Mikkel Borgen, selv Smerten er skøn, om vi, paa Græsk: staaende som den store Atlet modtager Skæbnens Slag.
- 122
- (852) Mikkel: Og det med det skønne, Doktor, det er jo noget saa vigtigt.
- (853) Lægen: Ja — ikke? Naa.
- (854) Præsten: Har De hørt, at Deres Søn Johannes....?
- (855) Lægen: Sig mig nøjagtigt, hvordan det gik til. Da han saa Liget der, raabte han sin Kærestes Navn og faldt om.
- (856) Borgen: Saa lagde de ham til Sengs, og saa skulde — saa vilde nok — senere — —
- (857) Anders: Saa vilde jeg vaage ved ham, men — ja, jeg blev ligesom overvældet af Træthed og Sorg...
- (858) Lægen: Med andre Ord: De faldt i Søvn. Og da De vaagnede, var han væk.
- (859) Anders: Vi har ledt og forhørt og...
- (860) Lægen: De har altsaa ikke talt med ham siden Besvimelsen?

¹²²*den store Atlet modtager Skæbnens Slag*: Formuleringen peger på et stoisk livssyn fra den græske antik. Tilhængere af stoicismen, grundlagt af Zenon, ønskede at opnå ”stoisk ro”, dvs. møde alle livets omskiftelser med ro og værdighed.

(861) Anders: Ingen har set ham.

(862) Lægen: Saa vil jeg dog sige Dem, Borgen, at De maa være forberedt paa alt.

(863) Borgen: Ja, give kun Gud, han var udløst!

(864) Lægen: Døden er ikke *alt*. Nu faar vi se.

(865) Borgen: Men ogsaa det, at han bliver ved med at leve, det maa jo være godt for noget.

(866) Mikkel: Her er Attesterne, Hr. Pastor.

(867) Præsten: Tak! Tak, at De huskede det. Jeg selv kunde gerne have glemt det. Skifterettens¹²³, Tak! Og Ligsynsmændenes, Tak! ja, det er i Orden. Skal vi synge en Salme?

(868) Mikkel: Saa skal vi have lukket op for Publikum først.

(869) Præsten: Aah, saa lad mig lige — forinden...

Paulus udbryder et Sted:¹²⁴ Død, hvor er din Brod, Helvede, hvor er din Sejer? Alle vi, der ved Kristus er kommen til Troen paa Sjælens Udødelighed, sander¹²⁵ med Apostlen i dette. Saa visst som der er en Mening i og med Livet, er Døden kun en Overgang, en Port, en Tunnel fra Timeligheden til Evigheden, fra Livets Forhal til Livet selv. Denne gode Kvinde er da kun gaaet forud for sine kære hen til det Sted, hvor Uforkræneligheden¹²⁶ bor. Naar vi sørger, er det jo bare Egenkærlighed, vi tænker paa os selv og paa vort Savn; thi den døde er jo i Lysets Rige, hun lever i Guds klare Kærligheds Land. Saa vil vi længes til Himmerig og til at samles med vore kære.

Og vi vil minde hinanden om, at Sorgen uddyber og forædler os, at Lyset maa til Forudsætning have Skyggen, og at det, der er meningsløst for de Sjæle, der ikke kender Gud, det har den dybeste Mening for os; thi den, Herren elsker, den tugter han¹²⁷, og vor tunge Smerte og vort bitre Savn er da kun Beviser for Guds Kærlighed. Saa vil jeg bede denne Kærlighed hjælpe jer godt igennem og lære jer ret at takke for Minderne og Haabet, de lyse og dejlige Minder, I har om hende fra Livet, der svandt, og det lyse og dejlige Haab, I har om hende til Livet, der kommer, i Landet, hvor aldrig med Sorg igen fra Sjælene Sjælene vige¹²⁸.

Skal vi stille bede vort Fadervor!

(870) Mikkel: Tak, Hr. Pastor, for de varmt følte Ord.

(871) Præsten: Aah, De skal ikke takke.

(872) Peter Skrædder: (*ind*) Tilgiv mig, at jeg trænger mig paa.

¹²³*Skifterettens*: Betegner det at foretage opgørelse af et bos, navnlig et dødsbos, formuemasse og fordele denne mellem arvinger og interessenter. [ODS]

¹²⁴*Paulus udbryder et Sted*: Nærmere betegnet NT: 1. Korintherbrev 15,55, hvor der står: "Død, hvor er din sejr? Død, hvor er din brod?"

¹²⁵*sander*: "At sande noget med en" betyder at erklære sig enig med, at give ret eller medhold. [ODS]

¹²⁶*Uforkræneligheden*: Det evige, uforgængelige. [ODS]

¹²⁷*den, Herren elsker, den tugter han*: Bibelsk reference til NT: Hebræerbrevet 12,6.

¹²⁸*Landet, hvor aldrig med Sorg igen fra Sjælene Sjælene vige*: Citat: Verslinje i tredje strofe fra B.S. Ingemanns salme "Jeg lever - og ved hvor længe fuldtrøst" (1851). [DDSO]

- (873) Borgen: Peter! kommer du her?
- (874) Peter: Tilgiv mig, at jeg trænger mig paa. Men jeg vilde saa gerne sige...
- (875) Mikkel: Jeg ved, du mener det godt, Peter. Men — nu er her sagt nok.
- (876) Peter: Mikkel! Mikkel! Herren knuser ikke det knækkede Rør og slukker ikke den ryggende Tande¹²⁹. — Men du, gamle Mikkel Borgen! Vil du tage min Haand? vil du tilgive mig?
- (877) Borgen: Det var jo da mig, der slog.
- (878) Peter: Jamen, det var mig, der glemte min Frelasers Ord og glemte at vende den anden Kind til¹³⁰ ogsaa. Nu har jeg saa hjertensinderlig bedt Herren tilgive mig for sin Søns Blods Skyld. Nu skal du ogsaa gøre det, Mikkel. Eller vil du jage mig ud af dit Hus? Du er i din Ret.
- (879) Borgen: Det er jo saa helt ligemeget altsammen nu.
- (880) Peter: Nej, det er ikke; for jeg har noget at sige dig ved denne Kiste, noget, I skal have at vide allesammen heroppe, inden Inger bliver baaret ud. Se, der ligger hun, saa fin og uskyldig — hun var en god Kvinde; jeg tror, hun troede. Jeg synes, hun ligger der som et Offer for dine Synder, Mikkel. Men du og jeg vi er nok lige store Syndere for Herren. Saa skal jeg ogsaa ofre.
- (881) Mikkel: Peter! Nu...
- (882) Peter: Ja, ja! saa kommer jeg for at sige, at Pladsen skal ikke staa tom. Herren tager, og Herren giver igen. Anne, kom lidt herind.
- (883) Borgen: Aah, Peter, det gør — saa godt.
- (884) Anders: Kommer du med Anne, Peter? Det kan kun Vorherre lønne dig!
- (885) Peter: Ja, der har I hende. Det Sonoffer¹³¹ har Herren paalagt mig. Nu er hun jeres. Nu har jeg kun min Frelser tilbage. Ham giver jeg aldrig fra mig.
- (886) Anders: Anne!
- (887) Peter: Far varligt¹³² med hende heroppe, hører I, for næst ham er hun mit kæreste — min eneste Rigdom paa Jorden.
- (888) Anders: Velkommen til Borgensgaard, Anne. Nu skal du være vores allesammens Sol, lille Anne.
- (889) Anne: Tak, Anders.
- (890) Mikkel: (*ved Kisten*) Hohohohoho. Hohohohoho.
- (891) Borgen: Gudskelov, nu græder han. — Smaapigerne — lad dem komme! For nu — maa det være forbi. Farvel, Svigerdatter! Tak for alt godt, Tak for alt, Inger, for alt

¹²⁹Tande: Ældre nydansk ord for væge i lys eller lampe. Jf. NT: Matt. 12,20: "Han skal ikke sønderbryde det knækkede rør og ikke udslukke den ryggende tande." [ODS]

¹³⁰den anden Kind til: Bibelsk reference til Jesu lære bl.a. NT: Matt. 5,39 og Luk. 6,29.

¹³¹Sonoffer: Betegner et vederlag, der skal ydes, en straf, der skal lides - en bodshandling, der skal udføres af den krænkende part for at genoprette et godt, fredeligt forhold til den krænkede. At gøre noget godt igen. [ODS]

¹³²varligt: Det samme som "varsomt", "forsigtigt". [ODS]

var godt. Og — paa Gensyn — inden saa længe! Jo, Mikkel, der er et Gensyn, sig, hvad du vil, der er et Gensyn; ellers var det hele for forfærdeligt. Farvel saa længe, Inger. Gud glæde din Sjæl i Himmerig!

Lilleinger, tag din Mor i Haanden. Og Maren, du ogsaa! Farvel, Mor. Aah Herregud, de forstaar slet ingenting, de er for smaa. Og vi andre — vi forstaar heller ingenting, Hr. Pastor! For vi — vi er ogsaa for smaa.

(892) Anders: Farvel, Inger, og Tak.

(893) Borgen: Tag Laaget, Anders!

(894) Mikkel: Nej, I maa ikke. Nej, tag hende ikke fra mig, I maa ikke tage hende, ikke skille os, hohohoho, nej, nej.

(895) Anders: Far!

(896) Lægen: Borgen! skaan Dem! lad os gaa ud!

(897) Borgen: Støt mig kun! Saadan! Det gaar strax over. Det var bare et Øjeblik, som om Benene — — Saa, Mikkel, hører du, Mikkel, hendes Sjæl er i Livets og Lysets Rige, hvad enten du tror det eller ej, lad det trøste dig, den er ikke her, det ser du dog.

(898) Mikkel: Hendes Legeme da, hohohoho, hendes Legeme da, jeg elskede jo ogsaa hendes Legeme.

(899) Borgen: Din Daabspagt, Mikkel, vor Daabspagt, Ordet af Herrens egen Mund:¹³³ Kødets Opstandelse, hører du. Gør dig nu stærk, du er en Søn af Borgensgaard, gør dig nu stærk, og sig dit Farvel.

(900) Mikkel: Farvel, lille Kæreste; Farvel, lille Kæreste; lille Kæreste, Farvel.

(901) Borgen: Laaget!

(902) Johannes: (*staar i Døren*) Aah, nej. Ikke Laaget!

(903) Borgen: Johannes! dig! er du kommen?

(904) Johannes: Ja, Far, jeg er kommen.

(905) Borgen: Far? siger du Far? — Johannes! dine Øjne! du har din Forstand?

(906) Johannes: Jeg har min Forstand, som I kalder det.

(907) Lægen: De mente, De saa Deres Kærestes Lig, og alt blev væk for Dem. Da De vaagnede af Besvimelsen, havde De Deres Forstand. Var Deres Hukommelse ogsaa all right?

(908) Johannes: Lidt efter lidt kom det hele.

(909) Lægen: Der ser De, Borgen. Hvad sagde jeg? Mine Kure...

(910) Borgen: Nej, Doktor, nej, nu skal De tie. Her vil jeg love min Gud alene. Ham ene Æren.

(911) Lægen: Saa?

¹³³ *Ordet af Herrens egen Mund*: 31. juli 1825 prædikede N.F.S. Grundtvig om 'Det levende Ord af Herrens Mund', som fremlagde det kirke- og kristendomssyn, der siden kom til at karakterisere det grundtvigske, at før Bibelens bogstav og kirkens tradition grundedes kirken på Herrens eget ord, som genlyder endnu i Fadervor under dåben og i indstiftelsesordene i nadveren. [DDSO]

- (912) Borgen: Ja, Doktor, ja, Deres Kur — den ser vi der.
- (913) Lægen: Tak, skal De have, Mikkel Borgen. Naar det gaar galt, er det min Skyld, og naar det gaar godt, Deres Guds.
- (914) Præsten: Tys, kære Venner, tys, tys! Hvad der end er sket, saa husk dog, vi staar ved en Baare.
- (915) Borgen: Men Johannes, Johannes, hvorfor flygtede du? og hvor har du været? hvordan har du haft det? hvorfor sagde du ingenting?
- (916) Johannes: Jeg kunde ikke. Jeg maatte have Ro, Ensomhed — ud i Naturen — samle disse Tusinde Tanker...
- (917) Borgen: Min Dreng, min Dreng! og nu staar du her, staar her med din Forstand.
- (918) Johannes: Nej, ikke med min, men med jeres, jeg staar her med jeres Forstand, jeg er vendt tilbage til Rædslen, jeg er blevet klog mellem kloge; thi denne Forstand, jeg staar her med, kan jeg bruge den visere end til at bede Gud tage den igen?
- (919) Borgen: Johannes, tal ikke bespotteligt.
- (920) Johannes: Det er jer, der bespottes. Er dette en kristen Jordefest? Hvor er Opstandelsestroens Sejrsforvisning¹³⁴?
- (921) Borgen: Johannes, Johannes! vi er smaa og fattige Mennesker.
- (922) Johannes: Det er jo Gudsbespottelsen: at være lille og fattig, naar man har saa stor og rig en Gud. Her staar I, værgeløse over for Døden som nøgne Fugleunger i Skæbnens Katteklo! I klynger jer til tynde Hedningspekulationer og selvlavet Mennesketrøst. Og dog var det for jer, Kristus levede, døde og opstod, til jer han hentede Ordet som Prometheus¹³⁵ Ilden engang.
- (923) Borgen: Det er sandt altsammen, men det er saa svært alligevel.
- (924) Johannes: Jo da; men havde I saa ikke Kristenblod nok i jer til Paasketriumfens Forventning,¹³⁶ kunde I dog i det mindste haft Bønnens Mod og spurgt ham, om I maatte faa hende givet tilbage. Det er ikke faldet en eneste blandt jer ind.
- (925) Peter: Der staar skrevet: Du maa ikke friste Herren, din Gud.

137

- (926) Johannes: Derfor kunde I have spurgt, om I maatte. Se, jeg har spurgt; jeg har ligget i Ensomheden og Sneen og tippet, til jeg blev varm og fik Lov. Og saa løb jeg hjem,

¹³⁴*Sejrsforvisning*: "Forvisning" betyder vished eller overbevisning. [ODS]

¹³⁵*Prometeus*: En af titanerne i den græske mytologi, hvis navn kan oversættes til "fremadtænk" eller "fremadseende". Fra digteren Hesiod kendes legenden om Prometheus, som stjæler ilden og giver den til de dødelige, med to forskellige udgange. I den første version hævner Zeus sig på menneskene ved at sende Pandora, som åbner sin æske og slipper ondskab, hårdt arbejde og sygdom løs på verden - kun håbet lader hun blive i æsken. I den anden version - som må være den, Munk her via allusionen til Jesu lidelse på korset sigter til - sømmes Prometheus af Zeus til et bjerg, hvor en ørn for tid og evighed ernærer sig ved at spise hans udødelige lever, der konstant heler sig selv. [BOE & DSD]

¹³⁶*Paasketriumfens Forventning*: Jesu genopstandelse på tredjedagen.

¹³⁷*Der staar skrevet: Du må ikke friste Herren, din Gud*: Bibelsk citat fra NT: Matt. 4,7, hvor Jesus taler fristeren, Satan, imod ved at referere til moselovene bl.a. GT: 5. Mos. 6,16.

forventningsfuld, lykkelig, stærk, og nu staar jeg her kuert af jeres Kummer¹³⁸ og Tvivl, nej, Opgivelse, midt mellem Mennesker, Kristne, frosset afmægtig som I.

(927) Mikkel: Hvad skal saa det til at staa og raabe hen over min Kones Lig?

(928) Johannes: Fordi, Mikkel, min Bror, du kære, ærlige, hele Mand, der aldrig med Gudstro forhaanede Gud, fordi det er Jammer og Rædsel, at Gud er god og almægtig, og dog ligger hans Jord i Elendighed, fordi der imellem de troende ikke er een, der tror. Er der da ingen? ikke en eneste af jer, der kan støtte mine Hænder, mens jeg beder os Underet ned? Jeg siger jer, alt er muligt for den, der tror.

139

(929) Lægen: Nu skulde De skaane Deres Nerver, Johannes Borgen.

(930) Johannes: Ja, mellem de vantro dør er der troende. Inger, skal du da raadne, fordi Tiden er raadden? Saa lad det ske! læg Laaget paa! forbliv i jer Halvtro og Selvhjulpethed! Og lad mig vende tilbage til Mørket, til Mørket og Naaden i Natten. Se, der kommer det alt.

(931) Maren: Skynd dig nu lidt, Farbror.

(932) Johannes: Barnet! den største i Himmeriget! dig glemte jeg. Aah ja, hos Barnet er Frelse. Se saa paa din Mor, lille Pige; naar jeg nævner Jesu Navn, rejser hun sig. Se nu paa hende, Barn! Og saa byder jeg dig, du Døde ...

(933) Præsten: Jeg protesterer. Slip mig, Doktor. Jeg protesterer. Faa ham ud! Han er sindssyg endnu. Dette er forargeligt. Et Mirakel nu kan ikke ske. Baade etisk og religiøst...

(934) Johannes: Hykler, dig selv uafvidende, gaar du Satans Ærind i gudviet Dragt? Du lammer min Kraft. Du har altid forfulgt Profeter og stenet Apostle. Ud med dig!

(935) Præsten: Jeg viger ikke. Jeg staar her paa Embeds Vegne.

(936) Johannes: Nu vel da! Saa bliv her paa Statens Vegne, blot ikke paa Guds. Hør mig da, min Far i det høje, ræk mig Ordet, Ordet, som Kristus har hentet til os fra Himlen, Ordet, det skabende, levendegørende, ræk mig det nu! Hør mig, du Døde! I Jesu Kristi Gravsprængerens Navn: saa sandt Gud vil det: vend tilbage til Livet! jeg siger dig, Kvinde, staa op!

(937) Mikkel: Inger!

(938) Borgen: Almægtige Gud!

(939) Inger: Barnet? hvor er det? lever det?

(940) Mikkel: Ja, Inger, ja det lever hjemme hos Gud, men du lever hos mig, hos mig, hos mig.

(941) Borgen: Herre, tilgiv mig, tilgiv mig, jeg er en syndig Mand.

¹³⁸Kummer: Bedrøvelse og sorg. [ODS]

¹³⁹alt er muligt for den, der tror: Bibelsk reference til NT: Mark. 9,23, hvor Jesus uddriver en drengs urene ånd.

- (942) Peter: Mikkell — det er den gamle Gud — fra Elias's Tid¹⁴⁰ — evig den samme — Halleluja.
- (943) Præsten: Jamen dette — det er jo fysisk umuligt. Det kan jo ikke ske.
- (944) Lægen: Ligsynsmandsinstitutionen skal afskaffes.
- (945) Johannes: Portvin! skaf et Glas Portvin til hende.
- (946) Anders: Ja ja. Strax.
- (947) Borgen: Johannes! du dør da ikke, Johannes?
- (948) Johannes: Nej, jeg er bare lidt træt. Nej, lille Far, nu begynder først Livet for os.
- (949) Mikkell: Aah Inger! ja, Livet, Livet.
- (950) Borgen: Livet!
- (951) : (*Salmesang*) (*bryder frem gennem den Dør, som Anders, der kommer med Vinen, lader staa aaben.*)

Thi synger lydt og sjæleglad
 hans Menighed i allen Stad:
 Ære være Gud i det høje.

^a*Thi synger lydt og sjæleglad*: Verslinie fra omkvædet i N.F.S. Grundtvigs opstandelsessalme "Krist stod op af døde" (1815 og 1845). [DDSO]

(*Og Lovsangen bliver ved.*)

¹⁴⁰*fra Elias's Tid*: Bibelsk reference til GT: 1. Kongebog 17,17-24, hvor Elias i Sarepta genopvækker en enkes søn.